Musa ANTER

KIMIL

KORAL

Musa Anter

KIMIL

Koral Yayınları: 26

Birinci Baskı : Yeni Matbaa
İstanbul 1962
İkinci Baskı : Ekim 1991
Dizgi : Koral
Baskı : Aydınlar Matbaacılık Tel: 576 38 25
Kapak Tasarımı : Mavi Kare
Kapak Resmi : Ajans P

Yönetim Yeri Yazışma Adresi
Nakilbent Sok. 49/1
Sultanahmet / İSTANBUL
Tel: 517 31 35

Musa Anter

KIMIL

KORAL

İçindekiler

Fıkra Yazarı Musa Anter	: 7
Birkaç Söz	: 11
Önsöz	: 13
Kımıl	: 15
30 Ağustos	: 17
Basında Çıkan Yazılar	: 19
Fıkralar	: 35
Kımıl Davası	: 47
Şark'tan Manzaralar	: 55

FIKRA YAZARI MUSA ANTER

Koral yayınlarına, Söz verdim, mecburum. Musa Anter'in KIMIL kitabını Koral yayınları 30 yıllık bir aradan sonra tekrar basıyor.

Hikayesi bile hoş olmayabilir. 1960'lı yıllarda sık sık bir araya geldiğimiz Suadiye'deki evinde ikimiz karar verdik KIMIL basıldı yıl 1962. Kitapta bunce kıyamet koparan Kımıl şiiri, basında çıkan Kımıl ile ilgli yazılar, mahkeme kararı, bilir kişi raporu v.s. ve de korka korka koyduğumuz bir kaç yarı Kürtçe yarı Türkçe fıkra. Şimdi keşke daha çok fıkra koysaydık diye hayıflanıyorum. Çünkü o fıkralar 12 Mart'ta alındı ve yok edildi, bir daha geri verilmedi.

Sayın Musa Anter'in "Hatıralarım" kitabına bir önsöz yazmaya çalıştım. Bu önsöz yurt içinde ve yurt dışında konuşuldu, yazıldı, mutlu oldum. Birisi de bu önsöz'e saldırdı, ona da sevindim. Saldıranı herkes biliyor, kendisi önemsiz.

Bundan olmalı ki bir daha Sayın Musa Anter'le ilgili birşey yazmamak gerekli bana göre; ama Kımıl'ın yeni baskısı için bu zorluktan kurtulamadım, göğüslemek gerek.

Kürtler arasında fıkra yazarı olarak özel yeri var Musa Anter'in. İlk yazdığı fıkraları sonradan "YARASALAR" adı altında topladı. Kitap olarak basılmadı polis aldı götürdü, kayboldu. İkimizinde birlikte yargılandığı bir davada savcı şöyle bir iddiada bulunmuştu. "Yarasa çıplak bir hayvandır gece karanlıkta uçar fakirliğin ve sefaletin sembolüdür, Musa Anter yarasalar adlı fıkra dizisinde açlık ve sefaleti anlatarak kominizm propagandası yapıyor" dedi iddia bu idi. Hakim sordu "Ne diyorsun" bu iddianameye.

—Öfkeli bir eda ile savcıya baktı sonra mahkemeye döndü.

—Sayın yargıç sanki sayın savcı refah içinde de , Kuruçef'te

açlıktan ölmüş dedi, ve başka söyleyecek sözüm yok diye ekledi.

Bir başka mahkemede Diyarbakır'da savcı iddiayı hazırlarken bu fıkraların mistik, dini felsefi olduğu ve kastedilen manayı anlamanın imkansız olduğu konusunda fikir belirtiyordu, doğruydu. Bilirkişi'de bu fıkralarda Kürtçülük propagandası olabilir ama felsefi yönü ağır basan fıkralardır amacı tesbit etmek zordur- diyordu.

İslam ve Kürt klasik kültürü Mezopotamya coğrafyası, yerel yapıyı, kültür mozaiklerini, Süryanilik olgusunu, Yezidiliği, Asur kalıntısını, aşiret ve feodal yapıyı içine alan, kucaklayan bir kültür mozaiğinin orta yerinde doğmuş, büyümüş, özümsemiş olması onun en esaslı birikimi ve avantajı idi. Kendini, toprağını ve insanını iyi biliyordu, bu gerçekti. Tevrat'ı, İncil'i, Kuran'ı, Zebur'u kutsal kitapları fırkalarında mehaz gösterir.

Bütün yazıları siyasi mizahtır. En uzun yazıları bölünerek fıkralaşabilir, hiciv olabilir, kısadır, özdür, anlamlıdır, yazdıkları çarpar yaralar, hakkını verir ama güldürür.

Onun türünde Türk basınında fıkra yazarı yok. Doğan Nadi, Şinasi Nahit Berker, Çetin Altı'nın o zamanda 1960'lı yıllardan önce Akşam Gazetesinde Taş sütununda yazdıkları ile benzeşebilir. Ama ayrılıkları var. O hiç bir zaman Türk basınında yazacak bir yer bulamadı, vermediler ona o fırsatı, acaba onların olanaklarını elde etse idi 30-40 yılda yazacağı yazılar ne olurdu, nasıl gelişirdi diye hep merak etmişimdir.

Anter uzun karanlık bir tünelden nefes nefese hiç bir şey görmeden yürümeye çalışan korkunç bir insan kalabalığında elinde bir mumla tünelin ucunu göstermeye çalışıyordu. Bana göre, yazacaktı, Kürtlerin ve Kürdistanın perişanlığını söyleyecekti. Birşeyler anlatacak ama suç işlemeyecek, gazete kapanmayacak, kendisi ve arkadaşları hapse girmeyecek. Usturanın keskin ağzında yürümek başka bir şey değil. Oysaki onun yaşdaşları için her türlü imkan vardı. Hem de büyük gazetelerin imkanları, öyle taşrada çıkan 1-2 sayfalık gazeteler değil, ama onun yazdıkları kalıcı oldu bu da bir başka gerçek.

İnsan beyni sonsuz rezerverler taşıyan bir tükenmez kaynaktır. Bir insan kendi beyin gücünün belirli bir bölümünü kendi üretiminde kullanır, bir bölümünü de yaşar. Bu üretime (esere) dönüşmeyen, yaşanan kısmı beraber yaşamak ne büyük lezzettir, bu da bilinmeli.

Musa Anter bir şey daha geliştirdi. Fıkralarında "Kürtçe Yazı" önce görenler şaştı oysa o herkes alışsın istiyordu. Evet Kürtçe yazı 1950'li yıllardan sonra onun fıkraları ile başladı ve gittikçe gelişti.

Yukarıda dedim ya Musa Ağabey'le ilgili birşeyler yazmayacaktım. O korkuyu yendim. Çünkü Şili halkı'nın Pablo Neruda'sı, Türk halkı'nın Nazım Hikmet'i gibi Kürt halk'nın büyük şairi Ahmet Arif için bir şeyler hazırlıyorum, hele hele şair Necip Köprülü kaybolup gitmesin ak kağıt üstüne geçsin diye 10 yıldır çalışıyorum, ondandır korkuyu yenmem.

Bizim insanlarımızın eline birşeylerin yazılı olarak ulaşması çok önemli, bunu yapanlara saygı ile eğiliyorum.

25.09.1991
Yaşar KAYA

Birkaç Söz

Şu zamana bakın ki nasıl akıp gidiyor. Ama Türkiye, inatçı bir keçi gibi durmuş , hatta geri geri gitmeye çabalıyor. Otuziki yıl. Bir insan ömründe az bir zaman mı? Hayır.

Şu eserciği okuyup 1958-1991 arasını düşünün Türkiye'nin nasıl arka arkaya tersinden çağ atladığını göreceksiniz. Koskoca generaller, yazarlar ve bize göre devlet adamlarımız hala Kürtler Kürtçe konuşmasın diyorlar. Erdal İnönü gibi S. Demokrat olanlarda: "Bence Kürtler kendi dillerinde şarkı söyliyebilmeliler." diyor. Tabii Devlet Güvenlik Kurulu beş general amcalarına güvenerek söyleyebiliyor bunları. Malum İnönü arasıra şerbetli olur dokunamazlar O'na.

Kımıl adını verdiğim bu yazılarım hemen hemen hiçbir yazı türünde not olmazlar.Ancak bir devrin sokakta siyah bir perde önünde çekilmiş Türkiye'min siyah beyaz bir fotoğrafı gibidir.

Malum Kımıl Türkçe adı sünedir. Sünmekten, sömürmekten gelir. Yani sömürüyü hatırlatır. İşte Kımılın başına gelenlerde bundan kaynaklandı. Sanki yalan mı söylemiştim. Haydi eskiler geçti diyelim ya şimdi? Dedim ya bu yazıların edebi bir değeri yoktur. Ama arkeolojide de ele geçen bir çömlek parçasının maddi değeri yok, fakat bazen tarihi bir değere ışık tutabiliyor. İşte bu iki süngü arasında ve Kürtçe düşünülüyor ki Türkçe yazılan yazılarım da bu nedenlerdendir T.Cumhuriyeti devrinde resmi devlet görüş ve devlete rağmen adalet hükümeti gıdıklıyor. İlk Kürdçe yazılardır ve tahmin ediyorum eğer bir değerleri varsa bu yüzdendir.

Tüm doğu bir işkence hücresi ve doğululardа bu gün gibi bu hücrenin doğal sakinleri idi. Kapalı tek kişilik hücrede bile gözlerimiz bağlı idi. Ve açmakta yasak idi. Ama ben bu yasağı dinlemedim. Sille tokat yerdim. Fakat arasıra kaçak kaçamak gözümü aralar kenar köşeden bakardım kapalı hücrenin duvarlarına. İşte bu çeşit fıkralar o baskıların ürünüdür. Hele üzgün Kürt kızına verdiğim şu müjde, Celal Bayar'ı dahi deliye çevirmişti. Müjdem şu idi: **Üzülme bacı, seni, süne ve sünmenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık.** Acaba dediğim kardeşlerin yetiştimi, herhalde ve maşallah.

Dragos-Maltepe
23.09.1991
Musa Anter

ÖNSÖZ

1959 Ağustosunda Diyarbekir'de bulunuyordum. Doğu halkının perişanlığı ve buna ilgisizliği beni de perişan ediyordu.

İşte bu perişanlığı, Diyarbekir'de çıkan "İLERİ YURT" gazetesinde "KIMIL" başlıklı bir yazı ile ifadeye çalıştım.

Aman efendim, sen misin KIMIL'ı yazan... Adeta Ankara Emniyet Teşkilâtı Diyarbekir'e göç etti. Adliye Vekili bir yana, zamanın Devlet Reisi bizzat savcıya susturulmamız için direktifler verdi.

Basın da müsbet, menfi bize ilgi gösterdi. Leh ve aleyhimizde birçok şeyler söylendi.

Mahkemelerde süründürüldük ve nihayet beraat ettik. İşte, aziz okuyucularımın bu derleme esercikte görecekleri yazılar bu safhalara ait olan vesikalardır.

Gelin sayın okurlarım, işgüzarlara iş çıkarmamak için, bu seferlik önsözümüz, bir şey yazmamak olsun.

MUSA ANTER
25 Mayıs 1962
Suadiye

Kımıl

Asırlar boyunca iktidarların sui zannı altında yaşıyan Şark halkı, maruz kaldıkları her zulüm ve âfeti ancak müzikle ifade etmek imkânını bulabilmişlerdir.

Bu bapta halen halkımız arasında binlerce arya, operet, piyes, senaryo vesair modern edebi çeşnilere mevzu olabilecek eserler vardır. Bu makalede okuyacağınız parça, bu tip eserlerden alınmıştır. Mevzu şudur:

Siverek köylerine attar, yani çerçi gelir. Genç bir kız o seneki mahsulünden bir kap buğday ile alış veriş için çerçiye götürür. Fakat çerçi amca buğdayın KIMIL tarafından sünüldüğünü görünce buğdayı reddederek kızla alış veriş yapmaz. Bunun üzerine gözü dolan kız üzüntüsünü şu şekilde ifade eder:

" Bı çîya ketim lo apo, çîya melûlbûn rebeno
Ceh seridî lo apo, genim hûrbûn avdalo
Qimil hati lo apo bi rafaye rebeno
Xwar genimi lo apo hiştî kâye rebeno
Hat qimil lo apo ji zozana lo apo
Xwar genimé me Xezana lo apo
Ro hatıbû lo apo vaxta dana lo apo
Pez herikî lo apo ser sivana rebeno
Car kuleké me man apo lı ser guhana rebeno"

Siverek'li kızın senelerden beri Şark'ı perişan bir hale sokan KIMIL âfetine karşı bu necip ve içli ifadesine bir şey katmak istemiyoruz.

Tahmin ediyoruz ki, bu âfetten ıstırap duyanlar, yukardaki ifadeyi karine ile dahi olsa anlamakta güçlük çekmiyeceklerdir.

Mamafih kızımız demek istiyor ki: "Amca KIMIL geldi bizi

bu sefil ve perişan hale soktu, bari sen insaf et, yapma."

Üzülme bacı, seni süne ve sünmenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık...

M. ANTER

Not: Bu yazı, Diyarbakır'da çıkmış olan İLERİ YURT gazetesinin 31 Ağustos 1959 günlü ve 500 No.lu sayısında yayınlanmıştır.

30 Ağustos

Bu seneki zafer bayramımızın tadı olmadı. Günlük gazetelerin: (30 Ağustosta düşmanı İzmir'den denize döktük) demeleri ile, (kaçakçı çavuşları için Amerikalılar İzmir'de adli ve idari makamlarımıza el koymuş tahkikat yapıyorlar) demeleri yekdiğerine karışıyor.

Milli hakimiyet olmazsa, Yunanla Amerikalının farkı ne?

Şehitlerimizden özür dileriz.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
31 Ağustos 1959

Kımıl Başlıklı Yazımızla İlgili Olarak Basında Çıkan Yazılar

DİYARBAKIR'DA BİR GAZETE KÜRTÇE ŞİİR YAYINLADI

GAZETEDEKİ BİR YAZIDA "MİLLİ HAKİMİYET OLMAZSA YUNAN'LA AMERİKALI'NIN FARKI NE? ŞEHİTLERİMİZDEN ÖZÜR DİLERİZ" DENİLİYOR.

Diyarbakır'da da yayınlanan "İLERİ YURD" adlı gazete, 31 Ağustos tarihli nüshasında kürtçe bir yazı yayınlamıştır.

Avukat Canip Yıldırım adlı bir şahsa ait gazetede MUSA ANTER imzasıyla yayınlanan yazı "KIMIL" adını taşımakta ve kımıl haşeresinden "Şark halkı"nın ıstırabını, üzüntüsünü Kürtçe bir şiir ile ifade etmektedir.

Yazıda ayrıca "Şark halkının maruz kaldığı her zulüm ve âfeti ancak müzikle ifade etmek imkânını bulduğu"da iddia edilmekte ve Kımıl mücadelesi konusunda ıstırabını ifade eden "Bacı" ya da şu tavsiyede bulunulmaktadır:

"Üzülme bacı, seni süne ve sünmenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık".

Yazıda Şark'ın "Asırlar boyunca iktidarların su-i zannı altında yaşadığı" da ileri sürülmektedir.

Gazetenin diğer bir fıkrasında da, İzmir'de vukku bulan bir hâdise dolayısiyle "Ama Ne İleri Yurd" şeklinde bir başlık altında "30 Ağustos Zaferi"ni ele alan ANTER, 30 Ağustos zaferinin bu yıl "Ağız tadı olmadığını" ileri sürmekte ve şöyle demektedir:

"Milli hâkimiyet olmazsa Yunan'la Amerikalı'nın farkı ne? Şehitlerimizden özür dileriz".

"Kımıl" gibi tabii bir konuyu ele alarak "Bütün Şark illerinin asırlardan beri iktidarların su-i zannı altında olduğunu" iddia eden yazarın yazısının sonunda "Bacıyı Kımıl'dan kurtaracak kardeşlerden" bahsederken neyi kasdettiği anlaşılmamıştır.

Dün gece telefonla Diyarbakır Vali muavini ile görüştük. Şiir ve yazıdan malûmatı olmadığını söyleyen Valia muavini: "Gerçi bu gazetenin yazdıklarından bir bilgim yok. Fakat ilgileneceğim. Ancak aynı gazetenin mezulleri, benzer sebeplerle Savcılık tarafından takibata uğramışlardır" demiştir

Not: Bu yazı 4.Eylül.1959 tarihli YENİ SABAH'ta haber şeklinde çıkmıştır. Ayrıca İLERİ YURD gazetesinin başlığı ile bu gazetede çıkan kürtçe şiirin bir parçasının fotoğrafları da habere eklenmiştir.

Dil Meselesi, Partiler Üstüdür.

Diyarbakır'da çıkan İleri Yurd adlı gazete, kürtçe bir şiir yayınlamış. Şiirin adı "Kımıl". Kımıl haşeresinden duyulan ıstırabı belirtiyor. Kımıl'dan canı yanan bacıya "üzülme bacı, seni süne ve sünmenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık" diye öğüt veriyor.

Diyarbakır, doğuda bir ilimizdir. Türkiye sınırı içinde bir ilde yayınlanan bir gazetede Kürtçe şiir çıkması mümkün olabilir mi diye soruşturmağa, şaşırmağa hakkımız yok. Çünkü Türkiye sınırları içinde Türkçeden başka diller de konuşuluyor. Öyle illerimiz, ilçelerimiz, bucaklarımız var ki Türkçe konuştuğumuz zaman bizi anlamıyorlar. Yaşlıları da, gencleri de, okula giden çocuklar da Kürtçeyi, Arapçayı daha rahat konuşuyorlar.

Son defa Almanya'ya gittiğimde çok hoş bir hikâye dinledim. Memleketimize gelen bir Alman gazeteci, Doğu ilerinde dolaşıyor. Almanya'ya dönünce Kürt meselesini ele alan bir yazı yazıyor. Almanya'daki temcilcilerimiz Alman gaçeteci ile konuşup bu yazıyı neye dayanarak yazdığını soruyorlar. Cevap şu:

"Sizin istatiklerinize dayanarak yazdım. Resmi istatistikleriniz Türkiye'de iki milyondan fazla Kürtçe konuşan olduğunu bildiriyorlar".

Bu iki milyonun Kürtçeyi ikinci dil olarak konuştuğunu, diyelim Francızca, Almanca, İngilizce yerine Kürtçe öğrendiklerini söyliyebilir miyiz? Söylesek kim inanır? Bu iki milyon vatandaş arasından şairler de çıkacak elbet. Duygularını düşüncelerini Kürtçe dile getirecekler. Bu şiiri niçin yazdınız, nasıl yazabilirsiniz diye soramayız, kızamayız. Çünkü onları

Türkçe anlatmağa alıştırmış değiliz. Diyarbakır'daki olay bir sürpriz değildir bence. Yanlış bir tutumun, yanlış bir politikanın kaçınılmaz bir sonucudur.

Bir zamanlar bir Türkçe konuşmak kampanyası vardı. Bu kampanya birden yavaşlayıverdi. Vatandaş istediği dili konuşuyor şimdi. Diyarbakır da Kürtçe şiir yayınlanıyor, İstanbul sokakları, yazlık yerler, adalar yabancı bir memlekete benziyor. O ise vatandaş Türkçe konuş kampanyasında, vatandaşı Türkçe düşünmeğe, Türkçe duymağa yöneltmek amacı vardı. Dil ayrılığından doğan ayrılıkları ortadan kaldırmak, birbirimize yaklaşmak, sinmek amacı vardı. Vatandaşı sevindirmek için bu kampanyadan vazgeçtik. Son yolculuğumda Balıkesir'li C.H.P. liler bazı köylerde dil yüzünden oy almadıklarını ileri sürdüler. Horasan ve Çerkez köyleri kendi dillerini konuşmak istiyorlardı. Biz C.H.P. liler, bu isteğe karşı idik. Bu yüzden oy alamadık, dediler.

Gel de "Ah bu politika" diye öfkelenme. Bana kalırsa bu dil meselesinin partiler üstü bir dâva olarak düşünülmesi lâzım...

Müşerref Hekimoğlu
AKŞAM Gazetesi
5.Eylül.1959

Kendi Kendimizi Tenkid

Biz Yazıp Biz mi Okuyacağız?

Doğu illerimizin birinin merkezinde çıkan bir gazete anlaşılmaz sebeplerle Kürtçe bir şiiri neşrediyor. Aynı nüshada bir başka yazısında da müphem birçok mânalara gelebilecek cümleler var. Bu nüshayı ele geçiren bir İstanbul gazetesi bahis mevzuu Doğu iline telefon ediyor ve karşısına çıkan en büyük idare adamlarından birine meseleyi soruyor. Aldığı cevaba göre bu zat, gazeteyi görmemiştir. Fakat hâdise ile alâkadar olacağını vadetmektedir.

İnsaf edelim. Bu doğu ili İstanbul değil ki 20-30 gazete çıksın da insan meşgul bir gününde hepsine birden bakamasın. Sonra haydi kendisi bakamadı, o il merkezinin zabıtası yok mu, Adliyesi yok mu? Bunlar en büyük idare adamlarını günlük hâdiselerden haberdar etmezler mi? İdare adamlarımız gazete okumazlarsa halkla, umumi efkârla teması nasıl muhafaza ve idare ederler? Memleketi nasıl görürler ve nasıl duyarlar? Gazeteyi yalnız iktidar partisi aleyhinde yazdığı zamanlarda ehemmiyetle tetkike tâbi tutulan bir matbua saydıklarını sanmıyoruz.

CUMHURİYET Gazetesi
6.Eylül.1959

Türkçemiz

Doğu illerimizden birinde çıkan bir gazetede, Kürtçe şiir yayınlanmış, bundan şikayet ediliyor.

Evvelâ şiirden şikâyeti anlayamadım. Kürtçe veya İngilizce şiir güzel şeydir. Elverir ki kötü olmasın. Fakat bu Kürtçe şiirden şikâyetin sebebi, Türkçe çıkan bir gazeteye konulmasındanmış. Bu doğru olabilir. Ama sütunlarında, musiki bahislerinde İngilizce şarkılar gördüğümüz İstanbul gazetelerine ne buyurulur?

Hem bir gazete bulunduğu çevrenin umumi efkârına ayna olmaz mı? Doğu illerimizden çoğunda konuşulan dil Türkçe midir? Ne diye Kürtçe şiiri yadırgayalım? Hikâye ve romanlarımızda Anadolu konusu, hemen hemen şive taklidinden ibaret değil mi? Sokakta duyduğumuz satıcı nâralarından, kim bir şey anlıyabilir? Umumi yerlerde, hattâ turistik yerlerde, yüksek sesle kaç dille konuşuluyor? Radyo spikerlerinin "sayın dinleyicilere" inandırıcı olmak istiyen edâları, değişik konularda konuşanların bozuk Türkçelerini örtmeyecek kadar sinsi ve itici değil mi? Parti hatiplerinin boğuk ve idgamlı nutuklarına ne diyelim? Sahte vaizlerin cehennem tehditlerinden farkı mı var? Öz Türkçeci torba torba şairlerinin alt alta koydukları satırlardaki kelimelerin kakışması, bilmedikleri dilden fıkra aparan yazarların cevizî kakan üslûpları ile yarışmıyor mu? Sahnelerimizden ve yerli filmlerimizden duyduğumuz Türkçenin zavallılığı kulaklarımızı tırmalamıyor mu? Ya gazete ve duvar ilânlarında gördüğümüz Türkçe yanlışları? Resmi yazılardakiler? Bayan ve Bay okuyuculardan dinlediğimiz şarkılardaki tüyler ürpertici bozukluklar?

Neden şikâyet ediyoruz? "Bir ayağında meshi var..." diye alay ettiğimiz vatandaşlar kendi dillerinde şiir yazıyorlar diye mi?

Hangi dilden yazsınlar? Etrafınıza bir kulak veriniz. Ziya Gökalp'in savunduğu Güzel İstanbul Türkçesi yerine, kendinizi orta oyununda taklit ediliyormuş sanırsınız.

Fikret Adil
YENİ İSTANBUL Gazetesi
12.Eylül.1959

İstanbul'u Sorarsanız

Lâf Kıtlığında

Suçlu

Diyarbakır'da İleri Yurd isimli gazete Kürtçe yayın yapmış. Bununla da yetinmemiş 30 Ağustos zaferine dil uzatmış. Valiye bu ne iştir? diye sormuşlar.

—Bilmiyorum meşgul olacağım, demiş.

Bir soru da benden:

Bu gazeteye kim kâğıt veriyor?

Kulaklarını çınlatım Muhsin'in.

Darülbedayi'nin alkolik bir kapıcısı vardı. Bu yüzden işten çıkarıldı, ama uzun zaman sokaklarda körkütük sarhoş dolaştı.

Onu bir gün bu halde tiyatronun kapısında gördüm. Asabım bozuldu. Muhsin Ertuğrul'un odasına girdim:

—Yahu dedim, günahtır, bu adama kim para veriyor?

Muhsin, kendine has alçak gönüllü tavrına biraz da suçlu edâsı katarak mırıldandı:

—Ben veriyorum...

Selâmi İzzet Sedes
ULUS Gazetesi
19.Eylül.1959

Qimil Hatî Lo Apo

İstanbul gazeteleri kıyameti koparıyor. Diyarbakır'da çıkan "İLERİ YURD" gazetesi bir şiir neşretmiş. Bakın küstaha. Genel evlere kadar "Wellcomme" diye Amerikanca yazılan memleketimizde, Kürtçe şiir, Garblilik şerefimize dokunacak.

Diyarbakır'lı gazete daha daha da ileri giderek şu satırları da yazmış:

"Bacı üzülme, seni sünenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık".

Yazının bir yerinde de: "Milli Hâkimiyet olmazsa Yunan'la Amerikalının farkı ne?" demekte imiş...

Koskoca İstanbul gazeteleri Rita Hayvord'un çapkınları, sarışın bombanın göğüsleri dururken, Milli hâkimiyetten, Kımıl haşeresinden bahsetmek küstahlık değil de nedir?

Kımıl'ı bahane ederek Şark'ın ihmal edildiğinden söz etmek, affedilir suç değil.

Şark illeri asfaltla birbirine bağlandı. Her köyde Üniversite, her mahallede doktor var. Köylü tezek değil, yüzde iki zamlı kok kömürü yakmakta. Değil kımıl, karasinek bile bulana mükâfat verilir. Bize inanmıyorsanız Radyo Gazetesi şahidimizdir.

İLERİ YURD gazetesi mesullerini, vatan cephesine ihanet suçundan idam etmek caizdir.

CEPHE

Not: "CEPHE ÖDEMİŞ" adlı gazetede çıkan bu yazıyı

İLERİ YURD gazetesi 22.Eylül.1959 tarihli sayısından aynen iktibas ederek yazının bayına kendi görüşü olarak şu birkaç satırı eklemiştir.

Ödemiş'te çıkan "CEPHE ÖDEMİŞ" isimli bir gazete Türk basınında ilk olarak, insanlık, kardeşlik, eşitlik ve birlik dâvasını güden "İLERİ YURD" gazetisinin 31.8.1959 tarihli nüshasında çıkan "QIMIL HATI LO APO" şiiri münasebetiyle İstanbul ve Ankara'da yalnız sürüm ve satım amacıyla çıkan bazı gazetelerin bu şiir dolayısiyle yapmış oldukları yaygara ve hezeyanları na Türk gazetecilik mesleğine yaraaan bir vakar ve haysiyet üstünlüğü ile vermiş olduğu şahane cevabı gazetemizin sütunlarına aynen alıp sayın okuyucularımıza sunmayı kaçınılmaz bir şeref borcu biliyoruz.

Bu sevile ile "ÖDEMİŞ CEPHE" gazetesi ve onun muhterem mensuplarına sonsuz sevgi ve kardeşleğimizi arzederiz.

Doğu Suç ve Ceza

Diyarbakır'da yayınlanan "İLERİ YURD" Gazetesinin 31.Ağustos.1959 sayısında; "KIMIL" başlıklı Kürtçe bir türkünün yayınlanışı basının hayli dikkatini çekti. Adı geçen gazetelerin yazdıklarını eleştirmeden önce Kürtçe yayınlanan türkünün ve makale yazarı Sayın Musa Anter'in ne demek istediğini açıklıyalım. Yazı asırlardan beri ihmal edilen Doğunun tabii âfetlerle büsbütün perişan kaldığından bahsediyor. Ve bununla ilgili; halkın dilinde dolaşan Kımıl türküsünü örnek olarak alıyor. Siverek'li bir kız, kımıllı sade samanı kalan bir torba buğdayı çerçiye (işportacı) götürür. Çerçi buğdayın işe yaramadığını görünce bu buğdaya karşılık mal veremiyeceğini söyler. Kızcağız da bu üzüntüsünü kımıllı türküsü ile dile getirir. "Amca ne yapayım, kımıl geldi, biz fakirlerin buğdayını yedi. Sende böyle dersen biz ne yapalım?". Olay kısaca bu. Şimdi Basındaki yankılara gelelim: Cumhuriyet gazetesinin üç yıldızlı "Kendi kendimizi tenkit" başlıklı fıkrasında; "Doğu illerimizin birinin merkezinde çıkan bir gazete anlaşılmaz sebeplerle kürtçe bir şiir neşrediyor. Aynı nüshadaki bir başka yazısında da müphem, bir çok mânalara gelebilecek cümleler var... O il merkezininn zabıtası yok mu, adliyesi yok mu?" Bir kere, türkünün yayınlanmasında anlaşılmayan hiç bir sebep yoktur. Yukarıda da belirttiğimiz gibi; bu bir ıstırabı dile getiren türküdür. O fıkranın yazarı zahmet edip Doğuya giderse pekâlâ Kürtçe türkü dinlemek imkânını bulabilir. Bir şeyi yasaklamak, "O il merkezinde zabıta yok mu, adliye yok mu?" demek kolay. Sen Türkçe öğretip, Türkçe şiir söyletebiliyor musun?. Asıl problem bu. Acaba bu susmalar, bu Doğu-Batı ayırımı yoktur demeler problemi çözebiliyor mu?. Hak getire!.. Dünya basım Doğu problemini çeşitli maksatlarla açıklarken biz

daha böyle bir şey yoktur deyip esrar perdesini üstümüze çekiyoruz. Biz daha hâlâ işin şiddet tarafına, zabıtaya, adliyeye baş vuruyoruz!.

Bu konuda en insaflı ve en iyi niyetle problemi çözümlemeye çalışan Akşam Gazetesi yazarı Sayın Müşerref Hekimoğlu'dur. Bu yazı aynı zamanda Cumhuriyet Gazetesine bir cevap teşkil ediyor. Bazı bölümlerini alıyorum: "Diyarbakır'da çıkan (İleri Yurt) gazetesi kürtçe bir şiir yayınlamış. Şiirin adı kımıl. Kımıl haşeresinden duyulan ıstırabı belirtiyor. Kımıldan canı yanan bacıya - Üzülme bacı, seni süne ve sünmenin ıstırabından kurtaracak kardeşlerin yetişiyor artık - öğüt veriyor. Diyarbakır Doğu'da bir ilimizdir. Türk sınırları icinde yayınlanan bir gazetede kürtçe şiir çıkması mümkün olabilir mi diye soruştumaya, şaşırmaya hakkımız yok... Çünkü Türkiye sınırları içinde Türkçeden başka dillerde konuşuluyor...Bu iki milyon vatandaş arasında şairler de çıkacak elbet. Bu şiiri niçin yazdınız, nasıl yazabilirsiniz diye soramayız, kızamayız. Çünkü onlara Türkçe şiir yazmayı öğretmiş değiliz".

Bu probleme çok güzel eğilen sayın Hekimoğlu en az Doğulu kadar içten duygulanmış. Kendilerine teşekkürler ederiz. Cumhuriyet Gazetesinin birden patlak veren acaip bir olaymış gibi bu konuyu ele alınıp zabıtaya, adliyeye işi dayamasını, yine Sayın Hekimoğlu'nun kalemi ile cevaplıyalım: "Diyarbakır'daki olay bir sürpriz değildir bence. Yanlış bir tutumun, yanlış bir politikanın kaçınılmaz bir sonucudur". Bizler de aynı kanıdayız. Cumhuriyet Gazetesinin sayın üç yıldızlı yazarı bilmem ne buyurur buna?

Aynı nüshada bir çok mânalar çıkan (!) fıkraya gelince; Düşmanın İzmir'e dökülüşü ile döviz kaçakçıları Amerikalı çavuşlar için, Amerikan Heyetinin adliye makamlarında tahkikatta bulunmasının nasıl telif edilebileceğini belirtiyor. Ve bu kadar yanlış, politika yüzünden yarının acı çıkmazlarına düşeceğimizi ikazda aziz şehitlerimizden özür diliyor. İzmir olayını daha acı dille yazan fıkracılar karşısında neden sus-pus oldular. İşte açık bir örneği: Akşam Gazetesi sayın yazarı Aziz Nesin'in -haklı olarak- yazdığı "Paran kadar konuş" adlı fıkrası!. bir kaç cümle alalım bu fıkradan :"Amerika konuşmaktadır, Ne kadar?. Parası kadar". "1946 da böyle başlayan Amerikan sevgisi 1959 da İzmir'deki sonucu vermiştir" Amerikalılar o borçların faizlerini çoktan almağa başladılar. İzmir'deki Amerikan tahkik heyeti

aldığımız dolarların faizlerinden biridir". Yok eğer fikirler, duygu ve düşünceler salt o talihsiz bölgeden çıkmıştır diye üvey evlât muamelesine tabi tutuluyorsa ona bir şey diyemeyiz tabii.

Son olarak Ulus Gazetesi sayın yazarı Selâmi İzzet Sedes'in Suçlu adlı fıkrasına gelelim: Şöyle diyor; Diyarbakır'da İleri Yurt isimli gazete kürtçe yayın yapmış... Valiye bu ne iştir diye sormuşlar?.

—Bilmiyorum, meşgul olacağım, demiş. Bir kaç soru da benden:

—Bu gazeteye kim kâğıt veriyor? ve kendine yaraşır güzel bir anısı ile fıkrasını bitiriyor. Oldu olacak bir kaç soru da biz soralım Sayın Sedes'e:

—Doğuyu bizzat gezip gördüler mi?. Hiç olmazsa Yaşar Kemal'lerin, Fikret Otyam'ların Doğuya ait röportajlarını; şair Yağcıoğlu'nun Anzelha'sını, E. Behzat Lâv'ın Mağara Adamı'nı tetkik buyurdular mı?. Ve şimdi yalnız bir politikanın sonucu olarak Doğu'da Erivan, Bağdat. Mısır radyolarının yaptığı kürtçe yayınlardan, Türk mahkemelerinde vatandaşların Kürtçe dertlerini anlatıp tercüme edildiklerinden heberleri var mı?.

Ve sayın Sedes bilse idi, böyle tepeden inme "bu gazeteye kim kâğıt veriyor" demezdi. Herhalde İleri Yurd gazetesinin kâğıtlarını Moskova veya Hotanto temin etmiyor. Ve herhalde bu gazete meşru yollarla çıkıyor. Türkçe öğrenim lâyıkı ile tatbik edilmiyorsa o bölge halkı ne yapsın? Hem Türkçe öğretilmiyor, hem de kürtçe konuşma, türkü söyleme deniyor ve sonra da bir türkü gazetede yayınlanınca kıyametler kopuyor. Neticeden yine doğulu suçlu çıkıyor. Bu kadar acaip bir yargı olamaz. Yirminci asırda ağızlara kilit vur, ya Türkçe konuş veya sus demek nasıl olur?. Birleşmiş Milletler Evrensel Demecinin kabullenmiş bir devlet için bu nasıl reva görülür. Bu olay Neron'un ettiklerini hatırlattı bana. Malûm, Neron üstün buluşu ile Roma'yı yakıp yeniden yapıverecek. Ve Roma yakılıyor... Halk perişan ve durumdan hoşnut değil. Halk suçluyu istiyor. Suçlu kim? Gelsin beri masum hıristiyanlar ve gelsin çarmıhlar. Suçlunun cezası veriliyor böylece. Ama tarih böyle mi diyor? Hayır. Şimdi bu metodu Doğuya uygulayalım. Doğu ihmal edilmiş midir? Evet. Suçlu kim?. Doğulu!. Bunca asır gelmiş geçmiş hükümetlerin, politikacıların suçu yok mu?. Asla. Bakalım tarih ilerde ne diyecek?.

Sayın Sedes ve Cumhuriyet gazetesinin üç yıldızlı fıkracısı

Doğu problemi; bir gazetenin kâğıdını kesmek, işi zabıtaya, adliyeye bırakmakla halle çalışıyorlar. Bu onların bileceği iş. Ama biz kendilerine Doğuyu iyi gören birer gözlük tavsiye edeceğiz şimdilik.

"Anadolu'yu palavrasız -Baştan- başa sevmek lâzım".

Turgut Akın — Ankara
FORM DERGİSİ
9 Ekim 1959-Cilt XII, Sayı:133

FIKRALAR

İLERİ YURD gazetesinde
"AMMA NE İLERİ YURD"
genel başlığı altında,
Kımıl meselesi ile
ilgili olarak çıkan
bazı fıkralarım.

"Madem ki Lozancıyız"

Bu ürkek sütunlarda, ara sıra muhitten bir iki sözü aynen nakletmemiz dedikodu mevzuu oldu.

"Nasıl olur efendim Kürtçe yazıyorlar?"

Bakın nasıl olur sayın dedikoducular!

Lozan Barış Antlaşması, 24 Temmuz 1923:

"Madde 39..... bilûmum Türk tab'asının, hususi ve ticari münasebetlerinde, dil, matbuat ve neşriyat hususlarında, umumi içtimalarda, istediği lisanı kullanmalarına karşı hiçbir kayıt konulmayacaktır".

Oldu mu?

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
10 Temmuz 1959; Sayı:467

Selâmi İzzet Sedes

Selamûn aleykûm ya ehlel kubur. Hâlâ inanamıyoruz, sayın mı diyelim, merhum mu?

İnanın ki 13.9. 1959 tarihli ULUS Gazetesinde alayhimize yazı yazan SELÂMİ İZZET SEDES'i ölmüş biliyorduk, fakat sağmış. Hayret! Kaçın kurası?

Ama, öyle sağlık neye yarar? Sultan Hamit de ölmeseydi o da öyle sağ olurdu.

Zahar bu kefaretini çekiyor...

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
18 Eylül 1959; Sayı: 524

Ulus

Allah herkesin kalbine göre versin diyoruz ama hani, ULUS gazetesinin her kapanışında sızlayan kalbimizle, onun bizi kapatmak için çarpan kalbine bak.

Şimdi bektaşi ağzıyla desek ki: Yarabbi bu iki kalbe göre yaptığın "imkan" tevzii bu mudur?

Diyarbakır Valisi bile bundan güzel ilân tevzi ediyor...

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
19 Eylül 1959; Sayı: 525

Teşekkür Ederiz

Adı üstünde bu şerefli yerin:
ÖDEMİŞ.
Cidden ödedi.
Senelerden beri parçalanmış kalplerimizden çıkan feryatları hangi Garblı gazeteci duydu ki?
Biz, kardeşlik ve insanlığın şarkı, garbı olmaz deyince kötü kişi sayılıyoruz.
Ama şimdi Ödemiş'te çıkan "CEPHE" adlı bir gazete bizim bu dâvamızı teyid ettiği gibi şerefli ismini de şerhetmiş oluyor:
CEPHE.
Ne harp ne vatan cephesi, insanlık ve kardeşlik cephesi...

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
22 Eylül 1959; Sayı: 527

Bit

Bizim milli hayatımızda bitin kendine göre bir önemi, bir yeri vardır. Âdeta bir "evcil" hayvan veya bir "kümes" hayvanı kadar bize yakındı.

Yüzyıllardan beri beraber yaşadığımız halde, yekdiğerimizi kırmamışız. Aksine o bizden "geçinmiş", biz de onunla iftihar etmiştik.

"Bit yiğitte bulunur" atasözü boşuna söylenmemiştir.

Tababette, bazı hastalıkların teşhisi işinde bitin çok önemli bir rolü olmuştur. Meselâ: Bu hususta tarihe geçmiş enteresan vakalardan biri şöyle cereyan etmiştir:

Kanuni Sultan Süleyman Han, kızı Mihrimah Sultanı vezirlerinden birene vermek istemiş (herhalde Diyarbekir Valisi Melik Ahmed Paşa olacak), fakat rakipleri, "Paşa cüzzam illetine mütelâdır" diye şayia çıkarmışlar. Bunun üzerine, Padişah, paşa gücenmesin diye gizli olarak onu bir hekim vasıtasiyle "sıhhi müşahede" altına aldırıyor. Lâkin bu sıkıcı müşahedenin, uzun zaman sürmesine meydan kalmamış, müşahedeye memur edilen hekim, paşanın "şerefiyle mütenasip" bir bitin paşayı boynundan emmekte olduğunu görmüştür (Bak: Murat Bey Tarihi, Cilt: 3). Bunun üzerine hekim, hemen müjdeyi Padişaha yetiştiriyor ve Paşanın cüzzamlı olmadığı meydana çıkıyor. Çünkü "bit" cüzzamlılarda bulunmazmış.

O zamanın bir şairi bu hâdiseyi şöyle dile getiriyor:

Bir kişinin bahtı talii ola yâr
Kehlesi dahi anın işe yarar.

Bit, cidden çok temiz bir hayvandır. Hiç kir tutmaz. Meselâ, şimdi yattığım "hücre"de bitten başka beyaz bir şey kalmamış

desem yeridir.

Zaten bu üstün vasfından dolayı Doğu Anadolu dilinde Bitin adı "Sıpi" yani beyazdır.

İşte biz bitlerimizle bu kadar anlaşmış iken, Avrupalılar gelip bu işe de burunlarını soktular. Avrupalıların 1908 de bize "müsavat-adalet-uhuvvet"(*)i empoze etmelerinden sonra, müslim ve gayri müslim softalarımız tersine birbirlerini nasıl yemeğe başladılarsa, tıpkı onun gibi, yine Avrupalıların 1945'da verdikleri D.D.T. yüzünden de bitlerimizle bozuştuk. Daha önce halk iyi kötü temizlik için bir şeyler yapardı. Fakat, şimdi hep beynelmilel anlaşmalarla temizlenmeyi bekliyor.

Frengin taktiği hep böyledir. Bize bir şeyi gösterir. yarı yola kadar da götürür. Fakat mutlaka orada bırakır: UHUVVET-ADALET-MÜSAVAT-CUMHURİYET-DEMOKRASİ ve D.D.T. de olduğu gibi. Yarıda kalan bu tedbirlerin çok büyük mahzurları da vardır: Mücadele edilen unsur kısa zamanda muafiyet kazandığı için kolay, kolay bertaraf da edilemiyor. Bu küçücük hayvan, cidden bir çok büyük işe yarıyor. Meselâ, ben, bu sefer hapse girinceye kadar böyle "velut" olduğumu bilmezdim. Kırk yılda ancak üç çocuğum olduğu halde, birkaç aylık hapis hayatımda milyonlarca bit doğurdum. E, nasıl doğurdun diye sormayınız. Âdem nasıl Havva'yı doğurdu, veya Meryem ne şekilde İsa'yı doğurdu ise, ben de öylece doğurdum: Göğsümden ve kaburgalarımın arasından. Hakikaten hep oralarda bulurdum bitlerimi.

Ancak bu doğum işinde şu noktayı iyice anlıyamadım. Hadi, Hazreti Âdem, Hazreti Havva, Hazreti İsa, Allahın nefesinden. Nurundan ve Ruhundan halkoldular; ya benim bitlerim?

Bu hususta tek bir ihtimal düşünüyorum: Belki de Polisin veya Milli Emniyetin ruhundan.

Şimdi bizde âdeta milli olan bu servet varken, bir takım hayali ve muhal kazançlar peşinde koşacağımıza, bitlerimizden bir şey çıkarmayı düşünsek daha realist hareket etmiş olmaz mıyız? Bu hustaki çalışmalarımızın muvaffakiyetle neticelenmesi halinde, milletçe milyoner olmak işten bile değil.

Hem o vakit büyüklerimiz de "temel atma" hususunda tatmin edilmiş olacaklar. Çünkü hemen her köyde fabrika açmak imkânı olacaktır.

(*) Eşitlik-adalet-özgürlük

Meselâ bugün İsviçreliler (Wander) damar sertliğinde kullanılan ve dünyanın en pahalı ilâcı olan "Ünsielien"i, "sülük" veya "ziro" dediğimiz hayvancığın beyninden yapıyorlarmış. İsviçrelilerde belki sülük çoktur. bunu yapıyorlar. Biz de pekâlâ "tifüs" hastalığına karşı bitlerimizin beyinlerini düşünebiliriz.

Gerçi, bitte beyin çok azdır denilebilir. Amma, bizde bitin kendisi mebzuldür. Burada biz, keyfiyete değil, kemiyete bakacağız.

Hem de bitte beynin az olduğu iddiası, bir laboratuvar tecrübesindan ziyade, hayvancağızın haleti ruhiyesine göre verilen bir hükümdür. Çünkü, düşünülüyor ki, şayet bitte beyin çok az olmasaydı, gelip bu kuru , sarı benizli, kansız Anadolu insanını saatlerce sömürüp zar-zor karnını doyuracağına, gider Amerikalının kan fışkıran ensesine yapışır, saniyede kene gibi şişerdi.

Ama kimbilir; belki o da bizim gibi "Vatan" diye dile çekiyordur zavallı...

Anter
Askeri Tevkifevi
38 No.lu Hücre
6 Şubat 1960

Not: "Kımıl" kelimesi Arapçada "bit" demektir. Bu yazı, hücrede yazdığım fıkralarımdan olup bit ile kımıl arasındaki münasebet düşünülerek buraya kondu.

Bir Müşahadem

Bir çok sahalarda şarka kötülükleri dokunan Calâl Bayar'ın en son menfi icraatı 1959 da Diyarbekir'de açılmasına karar verilen Maarif Enstitüsünün açılmasından vazgeçilmesi için Tevfik İleri'yi tahrik ve teşvik etmesi oldu. Aradan ancak bir ay geçmişti. Neron'un Roma'yı yakıp tahrip ettikten sonra, zevklenmek için yaptığı temaşa kabilinden Celâl Bayar'da Tevfik İleri'yi yanına alarak enstitüsüz Diyarbekir'i görmeğe geldi.

Diyarbekir'li olmayan reisiyle şehri değil D.P. yi temsil eden Belediye bu taşrif sebebiyle muazzam külfetler ve masraflar ihtiyar etti. Şehrin tekmil nakil vasıtalarına el kondu ve bedava olarak, işsiz, güçsüz insanlar saatlerce hava alanına taşındı.

İbret-i âlem için ben de gittim. Bayar ve İleri, uçaktan inince şark türü muazzam kızıl bir koç ortaya getirildi. Bayar'ın hâk-i payına kurban edilecek koçtu bu koç...

Ben, oradaki insanlardan daha mânalı bulduğum için hep o zavallı hayvana baktım. Şaşkındı koçumuz.Kime ve niçin kurban edilecekti, anlamamıştı. Bir aralık gelen misafirlerin yüzüne baktı ve:

Size kurban ha! Der gibi bir hareketten sona Belediye reisine döndü. Eğer utanma ve üzüntüden ağzı kurumuş olmasaydı, mutlaka reisin suratına tükürecekti.

Benimle de göz göze geldi, melûl gözlerinde şu ifade vardı:

"Bunlara söyle (Belediye erkânını kasdederek) ayıp vallahi, korktuğumdan değil. Beni parça, parça edin; sur'un arkasına atın; köpekler beni yesin; ama Diyarbakır köpekleri olsun".

Muhakkak ki, cennetten Cebrail vasıtasiyle Hazreti İbrahim'e sunulan ilk mukaddes kurbanın bahtiyarlığı ölçüsünde bedbahd olan bu Şark koçunun solmakta olan şerefli gözlerinden en son şunlan okudum:

"Kanım size haram olsun. Allahu ek....."

Sözlerini bitirmesine kasabın şerefsiz bıçağı mani oldu.

"O" nun yerine ben tamamladım:

Berr!

Anter
27 Ağustos 1959

Bu yazı "Kımıl" ın yazılmasından 4 gün önce kaleme alınmıştır. O zamanki ruh haletimizin ifadesi olması bakımından kitaba aldık.

Yazıklar Olsun Ulus'a

33'lerin, 103'lerin ve daha bilmem kaç binlerin ahfatlarının feryat ve lehçelerine ULUS elbette tahammül edemiyecektir. Bizim nerden kâğıt temin ettiğimizi öğrenmek istiyen ULUS'a, 1950 senesine kadar kimlerin reyi ile iş başında kaldıklarını soralım?

Yazıklar olsun, büyük bir ilim ve fikir kadrosuna sahip olması gereken ULUS gazetesi hâlâ Anayasamızın ve Lozan Antlaşmasının ruhuna nüfuz etmemiştir.

Asırlar boyunca, bu vatanın harimi ismetine göz dikmiş ve zaman zaman tecavüzde bulunarak milyonlarca sakinlerini şehit etmiş diğer ırk, dil ve mezhep mensupları Anayasamız ve Lozan Antlaşmasının insanca herkese tanıdığı hakka dayanarak kendi lehçeleri ile çeşitli yayın yapmalarına kılını tepretmiyen ULUS'un yazar ve idarecileri yine asırlardır bu memleket ve millet için kahramanca çarpışmış ve zaferden zafere koşmuş biz 33'lerin, 103'lerin ve daha bilmem kaç binlerin ahfatların lehçesi ile küçük bir şiirin yayınlanması için tekrar bu vatan sathında kardeş kasaplığını ihdasa çalışıyor. Geçene mazi darler, anlıyoruz, zihniyeti aynı amma bereket versin idare aynı değil.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
11 Eylül 1959

KIMIL DAVASI

Bilirkişi Raporu

Toplu Basın Mahkemesinin Kararı

Bilirkişi Raporu

İstanbul Toplu Basın Mahkemesine:

Diyarbakır Toplu Basın Mahkemesinin 959/1 sayılı ve 7.11.1959 tarihi talimatı üzerine Diyarbakır'da münteşir (İleri Yurt) gazetesinin 31 Ağustos 1959 tarihli nüshasında çıkan (Kımıl) ve (30 Ağustos) başıklı yazı ve fıkranın tetkiki ile Milli Duyguları zayıflatmak maksadı ile propaganda yapmak,Devletin siyasi itibarına dokunabilecek, halkın Devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek ve âmmenin huzur ve sükûnunun bozulmasının tevlit edebilecek şekilde neşriyat mahiyetinde olup olmadığının tetkiki hususunda bilirkişi seçildiğimizden gerekli tetkikatı yaptık:

Kımıl başlıklı yazı, Şark halkının asırlardan beri maruz kaldığı zulüm ve âfetlere karşı şikâyet ve tenkit mahiyetindedir. Bu âfetlerin sonuncusu olarak Kımıl haşeresi ele alınmış ve onun mahsulâta verdiği zarar belirtilmiştir. Kanaatımızca bu tenkit yazısı devletin siyasi itibarına dokunabilecek mahiyette olmadığı gibi halkın devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek veya âmmenin huzur ve sükûnunun bozulmasının tevlit edebilecek mahiyette de değildir. Zulüm ve afetlerin izalesine çalışmak. bilakis halkın devlete karşı beslediği itimatı artıracatır. Bu tenkit yazısının milli hisleri zayıflatmak için propaganda mahiyetinde olduğunu söylemeye imkan vermemekteyiz. Zira Kürtçe bir şiir neşretmek muhakkak Kürtlük-Türklük ayrılığını müdafaa manasına gelmez.Milli histen maksat vatanperverlik Türk vatandaşı olabilir. Bir bölgenin çocukları kandi bölgelerine en faydalı

vatandaşlar olacağından Şark Bölgesi insanlarına (Seni kandıracak kardeşlerin yetişiyor) mealinde sözler söylenmesi, aynı vatan içinde de mümkündür. Kaldı ki aynı nüshadaki (30 Ağustos–Zafer Bayramı Kutlandı) başlıklı yazıda gazetenin kullandığı dil Kürtlük-Türklük ayrılığı güdülmediğini, Türk Vatanını bir bütün saydığını göstermektedir.

30 Ağustos başlıklı fıkraya gelince bu yazıda Amerikalı çavuşların İzmir'de işledikleri kaçakcılık suçlarının tahkikatını Amerikalıların yapması tenkit edilmekte ve bu hareketin Milli Hakimiyete aykırı olduğu iddia olunmaktadır.Bu yazı da tenkit mahiyetinde olup suç teşkil etmediği kanatindeyiz. Bu yazı Milli Hisleri zayıflatıcı değil,bilakis takviye edici mahiyettedir.

Keyfiyeti saygı ile arzederiz. 11.12.1959

Bilirkişi
Ord. Prof. Hüseyin Naili Kubalı
İmza

Bilirkişi:
Prof. Nurullah Kunter
İmza

Bilirkişi:
Doçent Sahir Erman
İmza

ASLININ AYNIDIR
27.2.1960

T.C.
DİYARBAKIR
Toplu Basın Mahkemesi

Esas No.	: 959/7
Karar No.	: 960/1
C.M.U. No.	: 959/961-381
Reis	: Ahmet Akan 7898
Hâkim	: Ali Karip Kilis 10448
Hâkim	: Ahmet Bilkin 10984
C.M.U.M.	: Selâhattin Uğur 12299
Kâtip	: Hüsnü Kaya
Davacı	: H.U.
Maznunlar	: Diyarbakır İleri Yurt Gazetesi yazı işleri müdürü Avukat Şahap oğlu 1341 doğumlu CANİP YILDIRIM. Diyarbakır İleri Yurt Gazetesi fıkra muhariri Anter oğlu Fazile'den doğma 336 doğumlu MUSA ANTER
Suç	: Devletin siyasî itibakına dokunabilecek ve halkın devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek ve halkın ve âmmenin huzur ve sükûnunu bozmasını tevlit edebilecek neşriyatta bulunmak.
Suç Tarihi	: 31/8/959

Milli duyguları zayıflatmak maksadiyle neşren propaganda yapmak ve devletin siyasî itibarına dokunabilevcek ve halkın devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek ve halkın ve âmmenin huzur ve sükûtunun bozulmasını tevlit edebilecek şekilde neşriyatta bulunmak suçundan maznun Canip Yıldırım ve Musa Anter hakkında Diyarbakır C.M.U. liğinin 7/9/1959 tarih ve 961/381 sayılı iddianamesi ile mahkememize dava açılmakla maznunlarla vekillerinin gıyaplarında yapılan açık duruşma sonunda:

Gereği Düşünüldü: Hukuk Fakültesi Profesörlerinden Hüseyin Nail Kubalı, Nurullah Kunter ve Doçent Sahir Erman imzalı 11.12.1959 tarihli raporda Kımıl başlıklı yazının devletin siyasî itibarına dokunacak mahiyette olmadığı gibi, halkın devlete karşı beslediği itimat ve emniyeti sarsabilecek veya âmmenin huzur ve sükûnunun bozulmasını tevlit edebilecek mahiyette de olmadığı, zulüm ve âfetlerin izalesine çalışmak, bilâkis halkın devlete karşı beslediği itimadı arttıracağından, bu tenkit yazısının milli hisleri zayıflatmak için propaganda mahiyette olduğunu söylemeye imkân bulunmadığını, zira Kürtçe bir şiir neşretmek muhakkak Kürtlük Türklük ayrılığı müdafaa mânasına gelemiyeceği, Milli hisden maksat vatanseverlik duygusu olup Kürtçe konuşan ve yazan vatandaşlarında iyi bir Türk vatandaşı olabileceği ve bir bölgenin çocukları kendi bölgelerine en faydalı vatandaş olacağından şark bölgesi insanlarına seni kalkındıracak kardeşlerin yetişiyor mealinde sözler söylemeli aynı vatan içinde de mümkün olduğu, kaldı ki aynı nüshadaki (30 Ağustos Zafer Bayramı Kutlandı) başlıklı yazıda gazetenin kullandığı dil, Kürtlük-Türklük ayrılığı görülmediğini vatanın bir bütün sayıldığını göstermekte olduğunu ve 30 Ağustos başlıklı fıkrada Amerikalı çavuşların İzmir'de işledikleri kaçakçılık suçlarının tahkikatını Amerikalıların yapmasını tenkit etmekte olup bu hareketin Milli Hakimiyete aykırı olduğu iddia edildiği ve bunun da tenkit mahiyette olup suç teşkil etmediğini bu fıkranın dahi milli hisleri zayıflatıcı değil bilâkis takviye edici mahiyette olduğunu bildirdiklerinden iddia olunan yazılarda suç unsuru görülmemiş olduğundan uygun istek veçhile her iki maznunun müsnet suçlardan BERAATLERİNE temyizi kabil olmak üzere

C.M.U.M. nin huzurunda maznunlar ile vekillerinin gıyaplarında 28.1.1960 tarihinde ittifakla karar verildi. 28.1.1960

Reis 7898 Hakim 10448 Hakim 10984 Kâtip

İşbu hüküm süresi içinde temyiz edilmemek suretiyle kesinleşmiştir ve aslının aynıdır. 1.3.1960

Başkâtip

ŞARK'TAN MANZARALAR

Pirin Diyarı

Piran veya Dicle dediğimiz şirin kasabamız hâlâ mahcup bir kahraman gibi duruyor. Yeni hayatına alışmadığı belli. Cesaret kokuyor.

Kaza ama, kazara kaza. Halk idareyi idare ediyor. Nitekim, bugün, kaymakam, mal müdürü, jandarma kumandanı, Hükümet tabibi ve sağlık merkezinde doktoru yoktur.

Buna mukabil, üç siyasi parti var. Adamın biri (herhalde çok haksızlığa uğramış olmalı) üstüne kocaman bir terazi resmedilmiş C.K.M. Partisinin levhasını dükkânının kapısına asmıştı. Burası C.K.M.P. nin İlçe Merkezi idi. Halkın çok korktuğu şeyh D.P. li olmasına rağmen gittiğimiz gün bir ocak kongresi için oraya gelen Diyarbakır C.H.P İl Başkanı riyasetindeki heyete çok sevgi gösterildi.

D.P.nin işleri tıkırında olduğu için bir faaliyet göstermiyordu.

Çarşı - pazara gittik, orta yaşlı Türkçe bilmeyen, dükkânında müşteri beklemekte olan bir adamla konuştum. Bu adam Zaza kürdü idi ama, Kürmanci de biliyordu.

"Ah beg, got; bira bi biré didin bi kuştin evdi penç sale de nozde mér hatin kuştin. Kes deng naki reisé partîyanı û bivî hawî feqîr û fuqara didin bi kuştin û e gı sax dimînin jî mihacir dibin. Seqat maqete wek mi jî li van rasta di mînin." Ah bey, kardeşi kardeşe öldürtüyorlar. 5 senede 19 erkek öldürüldü, kimse ses

çıkartmıyor. Çünkü parti marti reisleridir. Bu suretle fakirlerin bir kısmı öldürülüyor; sağ kalanlar da muhacir olup memleketten kaçıyorlar. Ancak benim gibi sakatlar ortalıkta kalıyoruz".

Derya adam Burhan Felek böyle icmal yapamaz.

Kimse acımıyor mert Piranlı'ya. Victor Hugo'nun "Damgalı Adam"ı gibidir.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
19 Ağustos 1959

Jı Bo Xwedé Sedeqaké

Geçen gün ben de kahveye gittim. Hani, mütevazi olsun, halk arası olsun diye harabe çarşı semtini seçtim. Gelgelelim, burası Diyarbekir'in en yüksek noktası imiş. Kahvenin bulunduğu tepeden Diyarbekir'in her tarafı görünürmüş. Bu kahve Kör Sido'nun kahvesidir.

Diyerbekirliler iyi bilirler: Buranın kahveye benzer bir yanı yok, düpedüz sokak. Üstü ipten yapılmış bodur sandalyelere oturmuş çay içiyorduk.

Bir piri fani, elinde sopasiyle rastgele geliyordu. Az daha bize çarpacaktı. Çok kişi yardım için değil de çarpmasın diye yola koyuyorlardı. Gözleri görmüyordu zavallının. Sanki kimse duymasın diye mahçup, mahçup,

—"**Jıbo xwedé sedeqa**" diye dileniyordu. "Allah için bir sadaka!"

İhtiyarın tavrında bir efendilik vardı. Belliydi ki, ona da Şark feleği çarpmıştı. Halinde bir çekingenlik bir utanma farkediliyordu. Belki de korkuyordu. Hani, dilenmek de yasak ya, ondan olacak.

— **Merhaba Mamo**; dedim.

—**Merhaba ez xulam**. dedi.

Türkçe bilmiyordu. Nerelisin amca diye Kürtçe sordum. Dertli adam, kimsesi kalmamiş, bir harebede kalıyormuş, bir oğlu varmış ama:

— **Sebî kî mi hebû ma kur bû? Egîtik bû; sala heraketé ew jî kuştin, û dı du wîra jî dîya wî jî mir û tu miji di bîni; xwezi ez ji bimrama.**

Teselli vermek için mi ne, ben de anlıyamadım? Yanımdaki arkadaş sordu:

—**Kalo, îdarate çawayi?** "İdaren nasıldır?"

İhtiyarın cevabı çok şahane oldu:

—**Hema li xwe bınerın, hûne mi ji hîn bibin.**

Evet siz gençsiniz ve gözleriniz görüyor, kendinize bakın, benim idaremi de öğrenirsiniz" diyordu baba.

Beraber çay içtik. Hâkim olamadığı cebine de bir kaç kuruş para koyduk. Dede kalktı ve gitti.

İşte Diyarbekir'in bu en yüksek yerinden, insanlığın bu en alçak tablosunu seyrettik.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
16 Haziran 1959

Ben ve Dicle

Geçen gün Dicle kenarına gittim, âdeta konuştuk.

Gür ve feyizli suları çöllere akıyor. Biricik istifade, kenarına kavun ve karpuz yetiştirmek için açılan mezar biçimindeki çukurlardı.

Ve benim şimdiki işim de böyledir.

O, "gümbürtü" ile, ben ise "ah ve and" la bizi bu hale sokanlara intizar ettik.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
11 Ağustos 1959

Yakışmıyor ki....

Gerçi Diyarbekir'de insanı verem eden meseleler çok ama, bilhassa, şu "kürtçe" dilenenler insanı kahrediyorlar. Çünkü, ne lisan ne de tipleri bu lânet sanata müsait değildir.

Geçen gün biri bana:

—**Xwede ji te rezî be çent kuruşa.** "Allah razı olsun bir kaç kuruş". deyince kendisine çıkıştım:

—**Kuro ma ne şerme, çima tu parsé dike.** "Ulan ayıp değil mi, neden dileniyorun?"

Adam, beni müşkül durumda bırakan şu cevabı verdi:

—**E, ezé çıpkim tu dibîne lı welét ji xortara şixul tune, lé é wek mi wé çipkin, cemaatik me wek a, fille-ha tuneye, û hükümet jî gûh na di me. Ji meri ya mırın, ya birayé mirné "parsi" di mîni.** "Ne yapayım, görüyorsun ki, memlekette gençlere iş yok; benim gibiler ne yapsın. Hıristiyanlar gibi bir yardım cemiyetimiz de yoktur. Hükümet de bize kulak asmıyor. Bu durum karşısında, bize ya ölüm ya ölümün kardeşi olan dilencilik kalıyor".

Bilmem ki, bu filozof ve derviş Şark dilencisinin sözlerine bir şey ilâve etmeye lüzum var mıdır?

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
15 Ağustos 1959

Harap ve Sefil Dese...

LİCE, HİNE, PİRAN, ERGANİ, ÇERMİK ve ÇÜNGÜŞ 'ü gezdikten sonra 28.7.1959 gecesi Radyo Gazetesinin dinledim: Yorumcu dedikleri adamın gerile, gerile:

—Bugünkü müreffeh ve mamur Türkiye..... demesi beni şaşırttı.

Allah, Allah!.... Yoksa bu gezdiğim yerler "Türkiye" sayılmıyor mu?..

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
30 Temmuz 1959

Baytar mıyım?

Adamın adı çıkmasın ama, çıktıktan sonra da çıksın. Bir kuş (1) yazdım olmadı. Bir böcek (2) yazdım hiç olmadı:

Şimdi köpek ve inekten dahi korkuyorum.

Ya adam yazsam? Allah korusun!....

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
11 Eylül 1959

(1) Yarasa başlıklı fıkralar yazdım, tevkif edildim ve mahkemelerde süründürüldüm.

(2) Kımıl'dan çok çektim.

Kımıl

On senedir "süne" ile bu memleketi sünenler dururken, kabahat bende imiş gibi Kımıl için yakama yapışıyorlar.

Allah yarabbi; sen bilirsin.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
15 Eylül 1959

Mantık

Kürtçe bir şiir yazdık diye koparılan yaygarayı gördünüz. Efendim ekalliyet değilmişiz.

Peki, ekalliyet kadar hakkı olmayan ekeseriyeti ben ne yapayım?

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
16 Eylül 1959

Çerçi-Attar

Bugünkü Şarkın attarını (çerçi), İslâm tıp tarihinde bir nevi eczacı olan muhterem Ettar (Aktar) dan ayırmak lâzımdır. Şarkın bugünkü attarı, sömürücülerin son halkası haline gelmiştir. Avrupalıların Afrika halklarına, insanlarına, kıymetsiz incik, boncuk vererek onların elindeki kıymetli mahsulü çekmesi ne ise attarın da Şarkta yaptığı budur.

Aynı zamanda hile-i şeriyenin de icracısıdır. Attarlar, bir yandan faiz haramdır, diye telkin yapıyorlar, bir yandan da cahil halkın mahsulünü olgunlaşmasından bir-iki ay evvel % 500 faiz hesabı ile alırlar. Halk hâlâ selef ve rıba teraneleriyle uğraşır durur.

Bu çerçiler, şehirde oturan istismarcı burjuvaların (Bajari'lerin) av köpekleri durumundadırlar. Ölmüş eşek ararlar ki, nallarını çıkarsınlar. Köylü fakirine, şehirden getirdikleri tebeşir tozunu D.D.T. diye satarlar, şehir fakirine de baharda köy derelerinde meydana gelen yosunları götürüp yün diye satarlar.

İşte, Siverek'li kızımızı ağlatıp buğdayını kabul etmiyen Çerçi amca bunlardan biridir.

Anter
6 Haziran 1962

Şark Tütünleri

Şark tütünleri hakkındaki hükümetin tahripkâr politikası fasılasız ve aynıdır.

Çok üstün olan tütünlerimizin ya ekimine müsaade edilmiyor veya halk ekmesin diye kabak fiatına satın alıyorlar.

Muş ve Bitlis'te gördüm: Kilosu 5-6 liraya alınan tütünler, Yeni Harman sigarası yapılmak üzere İstanbul'a sevkediliyordu. Tabii Yeni Harmanın kilosu 90 küsur liradır.

Ama Yeni Harman'ın kenarına kırmızı ile yazılan "Doğu tütünlerinden yapılmıştır" ibaresini de Doğuya çok görerek siliverdiler.

Bu kadar haksız icraatı, korkunç bakımsızlığı akıl ve mantık kabul etmiyor. Perişan ve avare yığınlar halinde insan görmek istiyenler, ne diye elin Afrikasında Gana, Gina, yani şu Mau-Mau denilen insanların diyarına giderlermiş. Sanki, bizim Mardin, Urfa, Diyarbakır, Elâzığ, Muş, Bitlis, Van, hasılı bütün Şark daha mı üstündür? Milliyet gazetesine "acayip" gösterilen zayıf zenci çocuğunun gürbüzlüğü bütün Şark'ta müsabakaya konsa mutlaka birinciliği kazanır.

Dert ve mevzu çok geniş. Neyi ele alsan yürekler acısı ve kitaplar dolusu....

Biz de bu ters icraat içinde işe ters başladık. Yani ekmek davasını değil de sigara işini ele aldık.

Muş'a gidince, ilk bakışta, "eh, rahat, düzenli bir yer" zannedersiniz. Fakat nerede? Meselâ, şu Devlet Üretme Çiftliğini falan değil de, en basiti olan sigara işini ele alalım:

Muş tütünü gayet güzel. Sigara içmem, tütünden pek anlamam ama, Muş tütününün rengini ben de beğendim. Kaçak olarak kilosu 15 ile 25 lira arasında satılıyor. Muş'luların tâbiriyle "Her sene başı çıplak bir ekspres gelir. Güya en iyi o anlarmış tütünden. Tütünler kendi malıymış gibi hem fiyat biçer, hem de biçtiği fiyattan tütünleri satın alır!". Tabii eksper demek istiyorlar.

Ve bu zat bu sene de o canım tütünlere 5-6 lira narh fiyatı koymuştu.

Alım-satım yerine gittim. Tütün getiren köylülerden birine:

—Tütünün iyi midir, amca? diye sordum. Yüzüme kızgın, kızgın baktı ve kürtçe olarak:

—Ez bı tirki nizanim.

Bu sefer ben de kürtçe olarak:

—Tu ji kuye apo. dedim. Hâlâ asabi idi:

—Ez ji van rastame, xwezi em tunebana ev çîya hûn tînin seré me? İro du roj em li bajérin peré tutina xwe me giş xwar. Hûn qebûl nakin ma em bi zoré karin bi we?

Meğer amca beni de memur sanmış, bu yüzden sinirlenmiş. "İki gündür tütünlerimizi getirdik, kabul etmiyorlar. Alacağımız tütün parası kadar yemek parası verdik" diyordu.

Sonra ekspere gittim, konuştuk. Hoş çocuktu. Kendisi de müteessir; "Ne yapayım ağabey" diyor. "İnanın ki, fiyatları zar-zor 50 kuruş yükseltebildim. Yukarısı kabul etmiyor. Nitekim Muş'un kontenjanı 30 tondur, işte 13 tonla kapatıyorum. Çünkü bu fiatla halk malını vermiyor. Hepsini de mahkemeye verdim".

İşte bu haklarla şarkta yaşıyoruz, aziz garplı yazar ve medeni kardeşlerimiz. Elinden alınıp 18 defa daha pahalıya satılan malı için Muş'lu mahkemelik oluyor. Hem, onu mahkemeye veren kim biliyor musunuz? Kara borsanın kapkarınlığım yapan İnhisarlar İdaresi.

Hesap basit. Muş'tan tütünün kilosunu 6 liraya alıyor. Yüzde 50 fire verse eder 12 lira. Nakliyesine 1 lira gitsin eder 13 lira. İşçiliğine de 10 lira diyelim, etti 23 lira. Ve İnhisarlar İdaresi, satıyor Yeni Harman'ın kilosunu 93 liraya. 93—32=71 lira. Yani bir kilo tütünden 71 lira vuruyor. Evet, vuruyor denir. Çünkü buna kazanç denmez. Bu düpedüz vurgundur.

Şu yazının başlığını şöyle koysak, okuyacak olanlar, 20.ci asırda Musa Anter değil de, 17 inci asırda Evliya Çelebi yazmış zannederler:

Milâdi 1959 senesinin 23 Mayıs'ında Muş vilâyetinin ahvali tütüniyesi öylece idi.

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
11 Haziran 1959

Niçin Çıkıyoruz?

Âdettir, bir gazete veya bir mecmua ilk çıkan sayısında bu suali kendi kendine sorar ve arkasından üşenmeden cevaplarını da verir.

Biz yeni çıkmıyoruz. Fakat niçin çıktığımızı bize soranlar o kadar çoktur ki, böyle ananeye uymayan bir harekete başvuruyoruz.

Evet, niçin çıkıyoruz?

1- Şark'a ait davalar, İstanbul, Ankara basınına aksetmez. Bu basın, Şark davalarının yazmak ihtiyacını hissetmez ve onların ehemmiyetini göremez. Ancak cinayetleri güzel dizmezini bilir.

2- Şark'ta âmme müesserselerinde iş gören zatlar, garp basınına göre mecburi hizmet görüyorlar. Ne kadar az çalışsalar yine de kâfi sayılır. Halbuki bize göre, bilâkis, bunlar asîl vazifelerini yapıyorlar. Geri kalmış bir memleketin geri kalmış bir bölgesinde âmme hezmetlerinde bulunan insanların daha çok çalışmaları daha çok fedâkarlık yapmamaları lâzımdır.

3- Siyasi partilerimizin durumu da başkka türlüdür. Garkp gazetecisi ne bilir, Şark'taki Hamidiye Paşalarını Sultan Hamit bir iki nişan takar, paşa ederdi. Sonra bu yapma paşaları bir bölgeye salardı, hâlâ seyiatını çektiğimiz fesat tohumları serperdi.

İşte bugün partilerimiz de bu yolda, siyasi birer organdan ziyade birer adi ticaret şirketi.

4- Şark okumaya muhtaçtır, Türkiye'de ümmilerin (cahil, okur yazar olmayan) rakamı korkunçtur. Hele Şark bölgesinde bu nispet çıldırıcıdır.

İşte, biz, bu ve bunun gibi birçok dertleri tebarüz ettirmek

için çıkıyoruz.

Zaten, cemi kapısına serilen dilenci bezi gibi, sırf resmi ilân koparmak maksadıyla gazete çıkarmayı bizden beklemek ve sormak hatadır.

Anter

NOT: Bu yazı İLERİ YURD Gazetesinde, gazetenin çıkış sabebeni izah etmek için yayınlanmıştır.
(İLERİ YURD Gazetesi. 4 Mayıs 1959)

Mizgefta Mezin

Bizim Diyerbekir'in "Ulu Cami" i bir âlemdir. Âdeta Şark'ın bir modelidir. Ona, "Ulu Şark" dense yeridir.

Evvelâ, Şark gibi muazzam ve mutantan bir harabedir. Ayrıca ilkin ateşgâh, sonra zorla kilise olmuştur. Şimdi de kılıçla Cami olmuş haliyle elimizdedir. Fakat,yine de çilesi bitmememiş. Ancak revaçta başka bir din bulunmadığı için bu sefer de Hanefi ve Şafii mezhepleri arasında ikiye ayrılmıştır. Tabii Hanefi kısmı mümtazdır. Çünkü Hanefi mezhebi, Şarkta, aristokrat sınıfla yabancıların mezhebidir. Şafiiler ise daha ziyade yerli halklardır.

Hattâ, bazan askeri kışla da oldu "Ulu Cami" Belki Tatar istilâsı zamanında ahır da olmuştur. Fakat şimdi "Şark'ın Sefalet Galerisi" gibidir. Ferahlatıcı bir mabetten ziyade "Darülâceze"yi andırır. Şahane taş sütunlarla çevrili, havuzlu ve şadırvanlı avlu, dünya ile ahret arasında mutavassıt bir menzil gibidir. Tabiata teslim olmuş yığınlar halindeki aliller, körler, hattâ sağlam işsizler şuraya, buraya gelişigüzel dökülmüşlerdir.

Onlar mı suçlu, sen mi günahkârsın, bilmem ki?... Ancak bu zavallıların seni görür görmez:

-Xwedé gunehe we afû bike. "Allah günahınızı affetsin" i yapıştır.

Mamafi, bu zavallılar biraz biraz da haklıdırlar. 8 - 9 yaşlarında, dilenen küçük bir kız çocuğuna birkaç kuruş vererek dost olduk. Adını sordum. Biraz anladı ama duraklıyarak:

- Bı Tırkî çeviremiyem. "Türkçe çeviremem"; dedi

Bunun üzerine ben:

-Navé te çiye Lao?
- Besé yi.
- Ma bavé te tune?
- Na.
- Qey çi pé hat?
- Girtibû, û birin askeryé, û li wir nesax ketû hat mal û paşé mir.

Çocuk mahcup ve üzgündü. Fakat ne yapsın . Hem Şark'ın hem de "Ulu Cami"nin sefalet girdabına girmişti bir kere.

Ayrılırken, dolu gözlerle ve hıçkıran sesiyle hâlâ arkamdan sesleniyordu:

- Xwedé gunehé te afû bike...

Anter

Lice

"Deşta Diyarbekir" i geçtikten sonra, "Kunderî" veya "Pir-Hesin" dedikleri gedikten LİCE dağlarına daldık. Gediğin hemen önünde "Tirba Kaymakam" vardı. Orada bir kaymakam öldürülmüş.

Yol boyunca bir çok çeşmeler sıralanmıştı: "kanya Bélén", "kanya Béhné" ve "kanya Fîse" gibi. "Çemé Ziran" "Panava Havré" yi ikiye bölüyor.

"Kanya fîsé" ye indik, buz gibi suyundan içtik. Meşhur "Tefsus" harabelerinin bulunduğu "Qarkaşé Fîsé" dağının eteği idi burası. Etraf darma dağınık tarihi sütun başlarıyla kaplıydı.

Orda kendisiyle konuştuğum bir köylü:

- Ev kevir ji bajarê Tefsusé gindirîni. Dedi. Türkçesi: Bu taşlar Tefsus şehrinden yuvarlanmışlar."

Esbabı Kef hususunda da, Tarsuslulara ortak çıktı:

- Begé mi şkefta eshabé kâf li viri. "eshabı kâf'ın mağarası da buradadır."

Baktım uyanık bir köylü, bir partiler bahsine çekeyim, dedim:

- Tu Xelqi ya Demokrati? "Halk mısın, demokrat mısın?"

- Ez ne Xalqim ne demokrat, me her dû ji dîtin. "Ben ne Halk'ım ne Demokratım, ikisini de gördük".

Anladım ki, Kıtmir (Eshabi kâf'la beraber mağarada 500 sene uyuyakalan köpek) partilerden daha fazla köylüyü alâkadar ediyor.

Biraz ilerleyince solda bir köy gösterdiler. Şimdi Diyarbekir'de bulunan Pirinççi ailesinin sülalesi oralı imişler. Yolda bu hususu epey düşündük.

Lice'ye yaklaşınca cidden heyecanlandım. Gözümün önüne, Suriye hududu, tel örgüler, mayın tarlaları ve bunların arasında paramparça olmuş Lice'"li yiğitler geldi. Kasabaya varınca daha

bu kadar Lice"linin sağ kalmış olmasına şükrettim. Bizi karşılayışlarındaki o mert ve hayat verici hareketleri olmasaydı teessürüm kolay, kolay zail olmazdı.

C.H.P. Kongresinde müşahid olarak bulunduktan sonra biraz da mert diyarı gezeyim, dedim.

Çarşı:

Birkaç perişan inden ibaret... Bu inleri bekliyenlerin çoğu ekmek parası için Suriye hududunda bacak, kol, göz vesaire uzuvlarını kaybetmiş namuslu Lice'lilerdi. Bir dükkanı (fotoğrafla tesbit ettim) 50 yaşında bir Lice'li ve küçük kızı bekliyordu. Bir isim veremedim bu dükkana. Zaten tabelası da yoktu. Dükkana baktım, içerisine mal değil, raf bile konmamıştı. Tekmil malı şunlardan ibaretti:

Köşede, yerde bir kilo kadar kırpıntı yün. Bir çivide asılı 5-6 tane kuş (hayvan palanlarının arka kemeri). 3-4 kilo kadar yeşil sabun. Kapı önünde de atılmış gibi duran birkaç sararmış ve buruşuk hıyar.

Adama selam verdim. Ayağa kalktı. Namuslu kızı hemen benden yüzünü sakladı. Sordum:

- **Apo tu çawayi?**
- **Hema seré te ji mire sax bi.**
- **İdarate çawayi?**
- **E wile çı îdare çihal, em jî şaş bûn. Yek cara beğé wek te tén vıra, lé valayi. Kes ji mere tiştekî naki. Gıré mero gi ne bı desté xwé buxrîni, xur naşké.**

Baktım, adam dolu. Partilerden martilerden bir hayır beklediği yok. Zaten itiraf ediyor: "Şaşkınmış. Ara-sıra, bizim gibi beyler gelip gidiyormuş ama, şimdiye kadar hiç birinden bir hayır görmemişler. Kendi elinle kendini kaşımazsan kaşıntın geçmez" diyor, perişan.

Allah Lice'lilere acısm, uzun hayat yolunu şaşkınca katetmek, ne zor şey!

Anter
İLERİ YURD Gazetesi
18 Temmuz 1959

Doğu'nun Kalkınması Türkiye"nin Kalkınması Demektir...

Yasak Devleti:

Biz bir yasak devletinin mirasçısı olduk ve yaşattığımız, kendisine bütün ümitlerimizi bağladığımız devlet de hala büyük ölçüde bundan ibaret kaldı. Herşeyimizi yasak koyma ve yasak kaldırmakla halletme peşindeyiz. Osmanlı devrinde, eşya fiyatları mı yükseliyordu? İstanbul Kadısı narh koyup, bundan fazla satmayı yasaakladı ve ansızın pazara çıkarak esnafı da patakladı mı, işte devlet, tedbir aldı olurmuş!...

Osmanlı istilasından kurtularak Milli Devletimizi kurduğumuz zaman, biz, bu devletin hiçbir şeyini değiştirmedik. Babıâli İstanbul'dan kalktı, göç etti, Ankara'ya yerleşti. Vakıa değişen çok şey vardı: Evvela hükümet merkezinin yeri değişmişti. Sonra kalem yerine büro denilmekte idi. Mümeyyizin ismi şef olmuş ve müsevviddin işini de daktilolar görmeye başlamıştı. Bütün bunların üstünde, Ankara'da modern bir hükümet mahallesi yapılmış; memurlar, eski masaları ve dolaplarıyle de olsa, muazzam binalar yerleşmişti. Fakat bu şekil değişmesi, devletin temelini yoğuran yasak koyma ve kaldırma fonksiyonunda hiçbir değişiklik yapamadı.

Milli Hükümetin iktisadi ve mali alanda ilk çözmeye zorladığı güçlük, ithalatın birdenbire çoğalıvermesi yüzünden başgösteren İngiliz Lirası ve diğer döviz fiatlarında başdöndürücü yükseliş olmuştu. Hemen İstanbul'dan ticaret heyetleri Ankara'ya giderek feryadı basmışlardı. Bunun üzerine hükümet, derhal tedbirini almıştı. Acele bir kanun çıkarılmış ve İngiliz Lirasıyla diğer ecnebi döviz fiyatlarının yükselmesi yasak edilmişti!...

Yasak Devleti, bugüne kadar, bugün dahi yaşamaktadır. Uzun boylu izaha ne hacet? İkinci Dünya Harbi sırasında aldığımız tek tedbir, birçok yasaklar koyan Milli Koruunma Kanunundan ibaret kalmadı mı? Memlekette şiddetli huzursuzluk, buhran başgösterince, devletin aldığı tedbir, sadece birtakım şiddetli yasaklar koymaktan öteye geçemiyor. Sıkı yönetim rejimini sık sık yaşamamızın sebebi budur. Fakat hiçbir zaman, sıkıyönetimi neden koyduk? Acaba cemiyetin bir derdi mi var? diye düşünen ve derdi tedaviye uğraşan tipte bir devlete nail olamadık.

İhtilal yaparak, baştaki müstebitleri alaşağı ettiğimiz zaman dahi istibdadı, yasaklar koymak sayesinde ortadan kaldırabileceğimizi düşündük. İşte son tutumumuzla, hatta yaşama organlarının yetkileri üzerine koyduğumuz birçok yasaklarla, bu eğilimi tipik şekilde bir daha gösterdik. Müstebitlerin köküne kibrit suyu dökersek, artık kimse istibdada yeltenmez diye düşünen zihniyet, hala hayatımıza hakim olmaktadır. Harp zamanında eşya fiyatları iktisadın tabii kanunlarına uyarak yükseldikçe aramızda aydınlardan, hemde çok aydınlardan işittiğimiz tek ses şu oluyordu:

'- Hükümet vazifesini yapmıyor! Bir kanun çıkartmalı; fiatları yükseltenleri, ibret olsun diye, yirmi dört saatlik bir mahkeme sonunda asmalı; başka hiçbir çaremiz yoktur!..."

Bu adamların, zelzele veya başka bir felaket olduğu zaman, buna fena ruhlu insanların sebep olduğuna inanarak, birkaç zavallıyı ateşte cayır cayır yakan eski iptidai insanlardan ne farkı vardı?

Havaları bozmakta rasathane müdürünün ne tesiri varsa, fiyatları yükseltmekte tüccarın buna yakın derecede rolü olabileceğini, tüccarın sadece yağmurda küpünü doldurduğunu bir türlü kavrıyamıyorduk.

Biz Hâlâ O'yuz!...

Zaman akıp gidiyor. Milletimiz, devletimiz birçok alanlarda ileri müesseseler ve gelenekler kazanıyor; fakat bir türlü iliklerimize işlemiş, kanımızın terkibini kurmuş olan bu halimiz değişmiyor. 27 Mayısta bir ihtilal oldu; yeni bir görüş, bir inkılap hayatımıza hükmedecek sanısına kapıldı. Genç ihtilalciler, kudret

ellerinde iken memlekitin yüzyıllar boyu el dokunmamış, çözülmesine kimse cesaret edememiş davalarını halletme çabasını gösterdiler. Bu davalardan biri de, Doğudaki toprak ağalığı, eski derebeylik sisteminin tasfiyesi idi. İhtilal komitesi 105 sayılı bir kanun çıkardı; 55 ağayı sürgün etti. bu kanunun gerekçesine göre bu adamlar:

"Dinî gelenekleri veya yabancı ideolojileri âdet etmek, cebir ve şiddet kullanmak suretiyle ikametkâhmın veya maliki veya zilyedi olduğu gayrimenkulün bulunduğu mıntakıda yaşayan halkın tamamı veya bir kısmı üzerinde tesis eylediği nüfuza dayanarak" halkı tehdit ve istismar eden, onun hakkını elinden alan, milli menfaatlere zarar verici hareketlerde bulunan kimselerdi. **"Tehcir ne demek? Bunları asmak gerek, asmak!... (YÖN, sayı 4, sayfa 12)".**

Türkiye'nin doğusunda, geneydoğusunda halk, bu ağaların, istismarcıların elinde esirmiş!... Toprak onların, para onların hakkı; sefalet, ıstırap içinde durmadan çalışmak da halkın çilesi imiş!... Bu bir avuç insan; hükümeti, mahkemesi, jandarması olmayan, başkaları gibi etten, kemikten ibaret bu mahluklar, cebir ve şiddeti nasıl kullanır; nasıl hükümetten üstün bir kudret sahibi olabilirmiş? Sadece toprak yoluyla maddi ve iktisadi değil, aynı zamanda Allahın mümessilleri gibi, hastalara şifa, dertlilere deva olacak şekilde manevi kudret sahibi nasıl olmuşlar? İliklerimize kadar işlemiş ve kanımızın terkibini kurmuş olan bu huy bizde iken, devletin başına kim geçerse geçsin, bunları düşünmez, düşünemez...

Mademki bu hal böyledir; halk birtakım insanlara bağlanmıştır ve mademki devletin başında olanlar bu halin değişmesini istemektedir; öyle ise yapılacak şey, bu adamları oradan kaldırıp sürmek, hatta YÖN yazarının tavsiye ve temenni ettiği gibi) asmaktan ibarettir. Genç ihtilalciler, rejimi devirdikleri ve değiştirdikleri zaman bile, asmaktan kaçındıkları çin, Doğu davasında sadece bu kötülüklere sebep olan insanları oradan uzaklaştırmak tedbirine başvurmakla yetindiler ve davayı çözmüş oldular!...

Deliyi Dayakla Tedavi Metodu

Daha bundan 100 sene evveline kadar delileri dünyanın birçok yerinde, hele bizde dayakla tedaviye çalışırlardı. güllabici denilen zebani gibi adamlar, zavallı hastalara, kriz geldikçe, kırbaçlarla çullanırlar, döverlerdi. Hasta baygın hale gelince, bu tesirle akıllanacağı umulurdu. Şimdi tıp, delileri müşahede altında bulundurarak ve hastalığın sebeplerini keşfe çalışarak tedavi yolundadır. Doktorlukta aşağı yukarı 100 seneden beri yürütülen bu usul, garpte, milletlerin idaresinde, daha eski bir tarihten beri tatbik edilmektedir. Garpte devlet, sadece dayakla tedaviye benzeyen yasak koymak ve kaldırmakla idare sistemini çoktan giride bırakmıştır.

İkinci Dünya Harbinden sonra ise, politika ve idare felsefesinde köklü değişiklikler olmuş, milletler ve insanlar arasında zor kullanarak, dayakla tedavi yoluna saparak, halli asırlar boyu tek yol sanılan konularda bile teşhis ve dedavi usulleri tatbik etme fikri revaç bulmaya başlamıştır. Bu fikir yalnız milletlerin idaresinde değil, milletlerarası gerginlikler ve ayrılıkların doğurduğu tehlikeler karşısında da kurtarıcı bir ışık olarak gün, gün geçtikçe kuvvetini çoğultmakta, yaymaktadır. Sınıflar, milletler bir ölüm dirim savaşından artık ümit beklemiyorlar. Şimdi başkka ufuklardan, başka ümitler belirmiştir. Sosyal bilim kolları da yeni yolların geçeceği yerler ve açılma çareleri üzerinde durmadan araştırmalar yapmaktadır. İnsanlar sadece uçsuz bucaksız fezayı keşfetme peşinde değil, uçsuz bucaksız olan kendi toplum hayatlarını kavramaya ve keşfetmeye çalışmaktadırlar.

Hastalıkları Teşhis ve Tedavi Metodu

Bizim Doğu ıslahatı adına Milli Birlik Komitesinin aldığı, ağaların ve şeyhlerin sürgün edilmesi tedbirinin, yasakla idare, dayakla tedavi yolunda attığımız adımların sonu olmasını temenni ederiz. Halk birşeye, bir müesseseye, bir geleneğe, bir şahsa bağlanmışsa, bunun elbet bir sebebi vardır. Meselâ eskiden, Osmanlı idaresinin son devirlerinde Türk halkı, din adamları yoluyla kaza ve kadere bağlanmıştı. Dünya nimetlerinden vazgeçer, kıt kanaat yaşar ve dünya mallarına rağbet etmezse, yarın Ahrette her türlü nimetlere nail olacağına inandırılmıştı. Neden? Çünkü Türk Milleti o zamanlar zarfında, hayatını kaza ve kadere bağlamaya, kıt kanaat yaşamaya hâdiseler tarafından zorlanmıştı.

Din yardım etmeseydi, topluluk dağılır, yahut umulmayacak fenalıklar baş gösterirdi. Bizim inancımıza göre, Şarkta dinler, insanları kaza ve kadere inanmaya; tevekküle, kanaate razı olmaya teşvik etmekle, sosyal bir vazife yapmaktaydılar. Son iki asır zarfında garbın üstünlüğü ve şarkın topyekûn sömürge alanı olarak çöküşü bir gerçek olunca ve bunun insan iradesiyle değişmesi yolu bulunamayınca, din, kurtarıcılık vazifesi yapmış; yaşayan şartlara halkı uymağa teşvik etmişti. Vâkıa bu fısattan faydalanan din adamları, şark milletlerine içten ve dıştan sömürücülerin hizmetinde ve kendi çıkkarları peşinde, zararlı telkinlerde bulunmuşlar; halkı uyutmuşlar ve soymuşlardır. Nasıl tüccar fiatların yükselmesinden, politikacı hürriyet eksikliğinden faydalanırsa, din adamlarının yaptığı da buna benzemekteydi.

Bu milletleri kaza ve kadere uymaktan, tevekkül ve kanaat içinde miskinleşmekten kurtarmak için, sadece din adamlarını ortadan kaldırmak neye yarar? Onları kaldırır; müesseselerini kapar; birtakım yasaklar koyabilirsiniz. Ama, eğer halkı bu hâle getiren sebepleri ortadan kaldıramazsanız, yaptığınız, daha da fena neticeler doğurur; ahlâksızlık, soygunculuk, adam öldürme ve her türlü kötülük bütün şiddetiyle başgösterir. Yâni reform geri teper ve son derece zararlı olur.

Atatürk, büyük ve erişilmez inkılâpçı ve dâhi olarak, dini taassup ve hurafelerden ve bunları doğuran ve yaşatan müesseselerden bu milleti kurtardı; sonra sosyal ve iktisadi hamlelerle milleti, taassup ve hurafelere sığınmaya zorlayan sebepleri tedaviye kalktı. Bu böyle olmasaydı, son derece zararlı olurdu. Hilâfet ve Saltanat rejimi yaşarken hurafeleri kaldırmak, dini taassubu ve elemanlarını yok etmek isteyen ıslahat hareketlerinin başarı kazanamamasının sebebi o zamanlar Atatürk'ün sonra yaptığı gibi, ikktisadi ve sosyal reformlara girişmenin imkânsız oluşu idi. Müstakil bir devlet halinde değildik; kapitülâsyonların baskısı altında idik; şartlarınız halkı bunlara bağlanmaya sürüklemişti ve ayrıca belirtelim ki, milleti idare eden kapıkulu sınıfının menfaati de, bunun böyle devam etmesine uygun düşüyordu.

Doğuda Reform Yapılamadı....

Doğu ve Güneydoğuda, Cumhuriyetten bu yana, hiçbir re-

form hareketine girişilmemiştir. Biz Türkler kendimizi bile, yasak koyma ve kaldırmadan başka ırklardan, başka kültürden müteşekkkil toplulukları bu yol dışında idare etmesini becerebilelim!... Arapları mı idare edebildik? Arnavutları mı idare edebildik?... İmparatorluğun son devirlerinde bu iki milleti idare yolunda yaptığımız tek şey, oraları Türk çocuklarını yollayıp kırdırmak oldu. Arnavutluk isyanı, Yemen hareketleri az mı Türk kanına maloldu? Hazinemiz bu uğurda boşaldı, Devletin başı gaileden kurtulamadı. Bu iki millet, Arap ve Arnavut bizim dinimizdendi, içimize karışmıştı. Arabın dilini, âdetlerini taklit ediyor, onu necip kavim olarak tanıyorduk. Arnavuda ise sadakatin, mertliğin örneği diye, hayrandık. Hiçbir Türkte, Araba ve Arnavuda karşı düşmanlık yoktu. Bütün bunlara rağmen, her iki kavmi idare için ordular yollar, onları kırıp geçirmekle korkutur ve hükmümüz altında bulundururduk.

Cumhuriyetten sonra, hudutlarımız içinde, miktarca az da olsa, Kürt kaldı; Süryani, Güldani ve Arap gibi serpinti halinde diğer ırklara mensup insanlar da kaldı. Bunlardam Kürtler, o da hepsi değil, içlerinden beli azınlık denecek kısmı, milletçe kurtulmak ve müstakil yaşamak sevdasına kapılmıştı. Bunların sebepleri, tarihi kökü bizi asla ilgilendirmiyor. Doğu bölgemizi kâh taş devrinde, kâh Ortaçağın en kkaranlık devirlerinde ve en iptidaî şartlar altında bırakan kimdir acaba? Osmanlılar değil mi? Sonra Türkler, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılarak Milli Devlet kurdular. Aradan kırk seneye yakın zaman geçti. Doğu kurtuldu mu ? Yine Taş devri, Ortaçağın en karanlık devrini yaşadı. Biz, Doğuya ne yapabildik? Kürtlerle Türklerin aynı millet olarak birbirine karıştığı, Anadolu'nun göbeğine kadar bu karışmanın yer yer serpintilerine rastlanabildiği halde, Kürtler sarp ve çorak dağlarına, şeyhlerinin ve ağalarının gölgesine sığınmışlar; bizim dilimiz, kültürümüz ve idaremiz dışında eski halleriyle yaşamakta devam etmişler. Bizim onlara Cumhuriyetten sonra idaremiz adına yaptığımız tek şey, bir vakitler Arnavutluğa ve Yemen'e yaptıklarımızın tekrarından başka birşey olmamıştır.

Kendimizi neye bir Kürt münevveri yerine koymuyoruz? Halbukki Kürt münevverleri çoğunluk itibari ile cidden Türklerle beraber, aynı bayrak altında yaşamayı ve Türk olmayı gaye edinmiş olan insanlardır. Bunların bir kısmıyla, en ileri gelenleriyle arkadaşlık etmiş olanlar, bu sözün kuru bir iddia olmadığını,

gerçeğin tam ifadesi olduğunu bilirler ve bizi dasteklerler.

Jeopolitik durum gözönüne alınır ve bugün artık milletlerin büyük topluluk halinde yaşamaları devri olduğu da düşünülürse, topraklarımız üzerinde müstasil bir Kürt Devleti kurmanın, bizzat Kürtlerin menfaatlerine tamamen aykırı düşeceğini aklı başında olan herkes takdir eder. Aramızda senli benli, kardeşçe birbirimize bağlandığımız Kürt münevverleri, bunu herkesten iyi bilirler. Onun için, Doğuda bir dâvamız varsa -ki, vardır ve acele çözülmeye muhtaçtır- müstakkil bir Kürt Devleti kurma dâvası olmadığına inanılması, buna vatandaşların inandırılması lâzımdır.

Bizim için Doğu meselesinin bir Kürt meselesi halinde ele alınması, sonsuz milli gaflet olur. Bu dâvayı böyle gösterenler ve olayların zoruyla bu yola sürüklenenler şüphesiz vardır. Bunların ve hele dışarıdan gelen tesirlerin küçümsenmemesi lâzımdır. Fakat hareketlerimizle onlara hizmet etmemiz ve hâlâ yasakla ve sindirme yoluyla idarede devama kalkışmamız asla doğru değildir. İşte, Milli Birlik Komitesinin reform namına giriştiği 55 ağa ve şayhin sürülmesi hareketinde 55 inin de Kürt olması, dâvayı bilmiyerek, idealistliklerinden asla şüphe edemeyeceğimiz ihtilâlcilerimizin de, yanlış istikamete yöneldiklerini göstermektedir.

Doğu Milletimiz İçin Bir Güneş Olabilir

Doğu ve Güneydoğu kalkınması , her bakımdan milletimiz için yeni bir güneş olabilir. Bu bölge, kuzey kısmı madencilik ve hayvancılık, güney ve orta kısımları ise ziraat bakkımındam memleketimizin en müstesne bölgelerini kapsamaktadır. Enerjinin en büyük kaynağı olan su kuvvetleri bakımından, bütün Türkiye'nin en kuvvetli ve hattâ tek denebilecek hazinesidir. Doğuda bir kalkınma, aynı zamanda bütün memleketin kalkınması olabilir. Doğusuz bir Türkiye tasavvur bile edilemez.

Bu bölgemizin en büyük özelliği, emirvakilerinin ya hiç olmaması veya kolaylıkla giderilebilecek kadar az bulunmasıdır. İşte Atatürk'ün yurtta kurmak istediği liberal sosyal nizamın, Türkiye ve onun gibi geri kalmış memleketlere mahsus Kemalist rejimin bütün şartlarıyla kurulabileceği ve en iyi yolda denemelerinin yapılabileceği yer, Doğu ve Güneydoğu bölgemizdir.

İlkönce bu bölgenin coğrafi sınıra tesbit olunmalıdır. Bu da

güç değildir. Bu sınır içinde bir kalkınma plânı hazırlanması, bu makksatla organlar meydana getirilmesi, araştırma ve deneme enstitüleri ve istasyonları kurulması, bölgenin yeraltı ve üstü servet kaynaklarının değerlendirilmesi, uzun çalışmalara ihtiyaç gösterecektir. Fakat bu çalışmalar ancak başlamak ve devam etmekle bitebilir. Bölgede umumi kalkınma plânından evvel, şartlara ve yerine göre, birçok mevzii plânlar yapılmak suretiyle, hemen kalkınma hareketlerine girişilebilir. Bilhassa zirai alanda ve iskân sahasında bir-iki yıl içinde başlanabilecek ve başarılacak mevzular vardır ve bunlardan bir kısmının etüdleri ve denemeleri yapılmış veya bu etüd ve denemelere hayli malzeme hazırlanmıştır. Bölgenin derhal çözülmeye muhtaç meseleleri ise, devletçe katlanılacak fedakârlıklar ve yardımlar sayesinde hemen halledilebilir.

Kültürel Kalkınma:

Şüphe yok ki, kütürel kalkınma da aynı zamanda plânlanmalıdır. Niçin ana dili Kürtçe olan ve bundan başka dil bilmeyen vatan çocuklarımıza, kardeşlerimizin yavrularına, kendi ana dillerini de öğretecek okullar açmayalım? Niye bu dilin edebiyatını, filolojisini bölgenin üniversitesi araştırmasın? Niçin Kürtçe gazete çıkmasın, kitap basılmasın?

Bu satırları okuyan okuyucularımızdan, biraz sabır göstermelerini rica edeceğiz:

İstanbul'da, dinimize mensup olmayan azınlık Türk vatandaşlarının cemaat halinde mektepleri var; kendi dillerinin çocuklarına okutuyorlar. Fakat devlet, Türkçeyi de öğretmeyi istediği için, Türkçe de okutuluyor. Bugün bu azınlık Türk vatandaşlarından yeni yetişenler, dilimizi mektepleri sayesinde mükemmelen bilmektedirler. Doğuda Kürtçeden başka dil bilmeyen Türk vatandaşlarının çocuklarını okutacağımız mektepleri, bu vatandaşları cemaat halinde kabul etmediğimiz için, devlet kuracak ve nasıl İstanbul'da Rum, Ermeni ve Musevi Türk vatandaşı, kendi ana dilini mektepte öğreniyorsa, Doğulu vatandaş da, aynı haktan istifade edecektir.

Doğudaki ilkokullara (orta ve yüksek kademelerde tedrisat Türkçe olacaktır) Kürtçe grameriyle birlikte ders olarak konmalıdır.Hattâ gerekiyorsa,Kürtçe tedrisat yapılmalı ve fakat kuv-

vetli şekilde de Türkçe öğretilmelidir. Kürtçe bir gazte veya mecmua neşredilmesi çok yerinde olur. Niye güzel kitaplar Kürtçeye tercüme edilmesin? Niye mahalli bir radyo istasyonu Kürtçe neşriyat yapmasın?

Doğuyu gezenler iyi bilir; halkın büyük bir kısmı Rus radyo istasyonlarının yayınlarını takip eder. Zaman zaman bu yayınların, harsları ve konuştukları lisan itibarı ile hitap ettiği Türk vatandaşlarını, kendi anayurtları aleyhine döndürmek maksadiyle propaganda yaptığı hatırlanacak olursa, yâr-ü ağyârın eline ne kadar tahlikeli bir silâhı terkettiğimiz anlaşılır.

Kürtçeden başka dil konuşmayan bir vatandaşa Ankara ve Erzurum radyolarını dinletemeyiz. (Esasen İstanbul Radyosu da Doğuda duyulmaz). O, yine radyosunun düğmesini biraz sağa veya sola oynatarak anladığı dili konuşan istasyonu bulacak ve dinleyecektir.

Bir radyo almak için İstanbul'da bir mağazaya giren Doğulu vatandaşların bazen, "Onu istemem, o radyo Kürt istasyonlarını iyi almıyor!" diye radyo markaları hakında mütalâa beyan ettikleri duyulmuştur.

Realiteye karşı olan tutumumuzu değiştirmek, milli güvenliğimiz bakımından da son derece önemli ve üzerinde durulmağa değer.

Milletleri birbirine bağlayan, birbiriyle içli dışlı hâle koyan, nihayet hamur yaparak bir tek ırk ve millet şekkline sokan bunlardır. Kültürler, ileri veya geri, yakın veya uzak, ancak bu gibi vasıtalarla kaynaşır, birleşirler. Sovyet Rusya'nın yaptığı, bizim için de bir örnektir. Birçok dil, lehçe, din ve ırk farkları içinde bu yolla bugün bir Rus milleti teşekkül etmektedir. Türkistanlı Türk çocuğu, mükemmel Rusça biliyor ve nesilden nesile bu dil, ana dili haline geliyor.

Kalkınan Doğunun Hayali....

Hayalimizi gerçekleşmiş gibi tasavvur edelim:

Bir Iğdır ovası, bir Dicle ve Fırat vâdisi, bir Urfa ve Haran bölgesi, bir Bitlis yaylâsı yarın şarkın ve belki birçok dünya memleketlerinin içinde bir cennet olabilir. Bir Viran şehir, bir Dârâ'nın konakladığı ve bugün harabe halindeki köy, bir Mardin, bir Van gölü havalisi, yakın bir gelecekte Amerikalı turistlerin

akın edecekleri, günlerce, aylarca kalacakları yerler haline gelebilir. Batman'da, şose üstünde, Tarih öncesi zamanlardaki gibi mağaralarda köy yaparak yaşayan insanlar, yakın gelecekte İsviçre manzarasını almış, mesut ve refah köylerde ve kasabalarda babalarının, dedelerinin acı hayat hâtıralarını bile unutarak yaşayabilirler.

Bölgenin nesi eksik? Güneyde Allah'ın geniş ovaları susuzluktan çöl halinde kavrulurken, ovaları yararak akan bol sular, birtakım açıkgözlerin elinde Suriye çöllerini mâmure haline getirmek için satılmaktadır. Yalnız Urfa ve Mardin ovaları ve Hakkâri'nin Yüksek Ovası mevzii plânlarla kalkındırılabilse, bir milyon insanı besler. Zirai kombinalar, kooperatifler, ziraate bağlı sanayi, bu bölgede birkaç büyük şehri ve birçok kasaba ve köyü sinesinde toplar.

Sadece toprağın köylüye dağıtılması ne fayda vermiştir? Gidip gördük. Toprak Komisyonlarının köylülere dağıttığı tapular, ağaların elindedir. Köylü., topraktan evvel makine, su ve kredi istiyor. Bu imkân, ağanın veya on-oniki seneden beri türeyen partici bey nüfuslu yeni derebeylerinin elinde ise, köylü ya ona eskisi gibi körü körüne hizmet etmekten veya göçüp gitmekten başka çare bulamaz.

Toprak kanalıyla köylünün en insafsızca sömürülmesi, demokrasiden sonra oldu. Onbinlerce dönüm sahipsiz veya devlete ait araziyi zapteden, Marşal Yardımından makine, Ziraat Bankasından kredi, Toprak Mahsulleri Ofisinden de mahsûl mukabili bol para sağlayan bu yeni derebeyleri, sürülen ağaların ve şeyhlerin halka yaptıkları ve yapmaya mecbur oldukları birtakım hizmetlerden de kendilerini uzak tutabiliyorlar. Parti ellerinde, para ve nüfuz ellerinde olduğu için, seçim yoluyla iktidara iştirâk de ediyorlar. Beş bin dönümlü araziyi, elli hanelik köyü ile birlikte, yirmi sene evvel biş bin liraya almış olan adam, 1953 de sadece buğday satışından yüzbinler kazanmış olduğu halde, on para vergi vermeden, halka karşı hicbir sosyal yük de taşımaya lüzum görmeden, bölgenin hâkimi olmuştur. Bu adamların dönümü bir lira eden arazisinden yol geçti diye, bir kaç dönüm için devletten ayrıca onbinlerce lira istimlâk parası almalarına da kanunlarınız cevaz vermektedir. Bu nasıl adalet, bu nasıl idare?

Doğunun kalkınması bizim için bir örnek olabilir. Sadece şimdi orada yaşayanların değil, göç ederek oraya yeni

yerleşenlerin de toprağa, müşterek üretim vasıtalarına, müşterek satış organlarına, kendi malları meskenlere mâlik olarak maddi ve manevi bakımlardan ilerlemiş bir seviyeye ulaştırılacak şekilde kalkınması şöyle böyle on sene içinde gerçekleştirilebilecek bir dâvadır. Yine özel teşebbüs ve sermaye teşvik edilerek, bu bölgelerde ileri bir sanayi hareketi de yaratılabilir. Sermayenin, hattâ ecnebi sermayenin güvenle iş görebileceği bir bölge halini alması, halkın refaha kavuşması, bütün hurafeleri, Ortaçağ artığı derebeylik tasallutunu ortadan kaldırmaya yeter.

55 ağayı sürmüşüz, ne çıkar!... Belki kütle üzerinde şu veya bu yönden nüfuz sahibi olan bu gibi insanlar arasında, Kemalist kalkınma rejiminin bu bölgede tatbikinde rol alabilecekler bile bulunabilir. Olmasa bile, güneş doğunca karanlık ortadan kalkar. Karanlıkla mücadelenin yolu, ışıktan ibarettir. Doğu bir ışık bekliyor. Bu ışık, bütün Türkiye'de, yer yer yaşayan karanlıkları ordadan kaldıracak, birçok dâvalarınızda bizi saadete ulaştıracak kadar kuvvetli olmalıdır.

Barış Dünyası

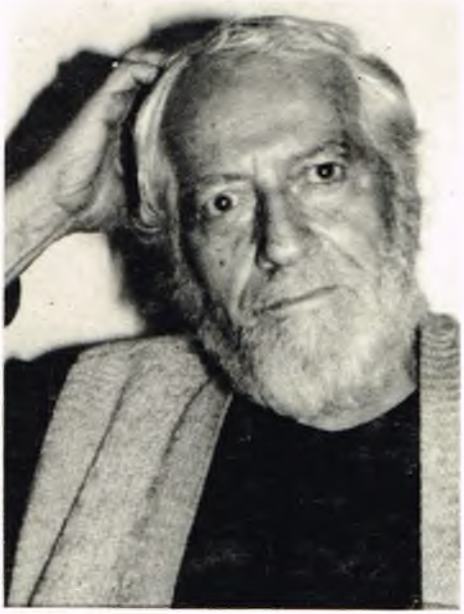

MUSA ANTER

Asıl adı dedesinin adı olan Şexo (Şeho)dır. 1920'de Nusaybin'in Zivink köyünde doğmuştur. Aslen Bohtan Aşireti'nin Temikân kolu Mıho Teze ailesinin Anter dalına mensuptur.
İlk tahsilini Mardin, lise tahsilini de Adana'da ikmal ettikten sonra İstanbul Hukuk Fakültesi'nde okumuş, ayrıca Edebiyat Fakültesi'nin Tarih Bölümü'nün bazı seminerlerine devam etmiştir. 1947'den beri, çeşitli gazete ve dergilerde makale ve fıkra yazmaktadır. Evlidir. Biri kız, ikisi erkek olmak üzere üç çocuğu vardır. Halen İstanbul'da ikamet etmektedir.

KORAL 26

10.000.-TL

ISBN 975 - 7780-022